

CAPVESPRE

DE JOAN ESCOFET I ARMAND BLANCH

Francesc Foguet i Boreu
Universitat Autònoma de Barcelona

La investigació històrica sempre està subjecta a noves troballes que permetin de matisar, ampliar o refutar les argumentacions que es formulen amb les dades disponibles. Els resultats de la recerca són oberts: mantenen la provisionalitat i, afortunadament, s'enriqueixen amb noves aportacions documentals. N'és una bona mostra el rescat que ha fet la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya d'una documentació, desconeguda fins ara, que té un interès extraordinari per completar l'estudi del teatre durant el període de la Guerra i la Revolució de 1936-1939 i, especialment, el capítol dedicat als premis¹. Es tracta d'un fons d'obres presentades en els premis de teatre convocats per la Generalitat de Catalunya durant el període republicà i de documentació diversa relacionada amb l'organització d'aquests guardons: llistes d'autors i obres, relació dels membres dels jurats dels premis i talonaris de rebuts de les peces concursants².

En aquest fons de la Biblioteca de Catalunya, que duu per títol «Generalitat de Catalunya. Concursos literaris de teatre (1932-1938)», s'hi conserven *miraculosament* una setantena de textos que es presentaren a les convocatòries teatrals del període i que fins avui teníem per perduts. Entre els signants d'aquestes peces hi ha els noms d'Ambrosi Carrion (*La flama i el vent*), Josep Navarro i Costabella (*Marta*), Xavier Regàs (*Cèlia*), Josep Roure i Torent (*El negoci és el negoci*), Andreu A. Artís (*Cada dia*), Maria Carratalà (*Florentina*), Manuel Valldeperes (*La realitat que vivim*) o Joan Escofet i Armand Blanch (*Capvespre*)³. Com a complement d'aquest aplec d'obres, en què es barregen també títols presentats en altres edicions dels premis, la col·lecció teatral Jaume Rull –dipositada a la mateixa Biblioteca de Catalunya i actualment accessible– atresora no tan sols un nombre important d'obres editades durant els anys 1936-1939, sinó també diversos manuscrits datats en aquest període, entre els quals remarquem-ne tres: *Més enllà del deure* i *La raó del boig*, tots dos de Manuel Andreu i Fontirroig, i *En Garet a l'enramada*, de Joaquim Ruyra i Vicenç Coma i Soley⁴.

1. Vegeu, sobre els premis teatrals, Francesc FOGUET I BOREU, *Teatre, guerra i revolució*. Barcelona, 1936-1939 (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005), pàg. 193-214. Cf., en l'annex 1, la relació de les obres presentades als premis teatrals de 1936-1939.

2. Agraïm ben cordialment a Anna Gudayol Torelló, cap de la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, que ens facilités la consulta d'aquesta documentació, i també al personal de la secció de Reserva per l'amabilitat i les atencions dispensades.

3. L'edició de *Capvespre* enceta una sèrie de quatre articles amb què ens proposem de recuperar alguns dels textos de temàtica bèl·lica i/o revolucionària que es presentaren als premis teatrals de la Generalitat de Catalunya durant el trienni. Aquest primer lliurament es completarà amb l'edició de *Cada dia*, d'Andreu A. Artís; *Marta*, de Josep Navarro i Costabella, i *Ja ha passat el perill*, de Joan Cases.

4. *Més enllà del deure* i *La raó del boig* estan pendants de publicar-se a la revista *Assaig de Teatre*.

Malgrat que sigui un fons i una col·lecció incomplets, la documentació conservada a la Biblioteca de Catalunya permet d'afinar algunes precisions sobre la dramaturgia catalana de la Guerra i la Revolució de 1936-1939. Si més no, dues. *Primera precisió*: la lectura d'algunes d'aquestes peces demostra que la majoria no porta a escena l'experiència bèl·lica i/o revolucionària com a matèria artística. Aquesta evidència estadística fa encara més excepcional *La fam*, de Joan Oliver, flamant guanyadora de la primera convocatòria del Premi Català de la Comèdia de 1938. En realitat, títols com ara *La realitat que vivim*, de Manuel Valldeperes i *La flama i el vent*, d'Ambrosi Carrion, que podrien fer pensar en una dramaturgia adequada a les noves circumstàncies, no hi tenen res a veure: s'inscriuen en la inèrcia del període anterior. En altres obres, com ara *Cada dia*, d'Andreu A. Artís, que obtingué una menció especial en el Premi del Teatre Català de la Comèdia de 1938, i *Marta*, de Josep Navarro i Costabella, que fou finalista del Premi Ignasi Iglésias de 1938, la guerra i la revolució hi apareixen com a ressò més aviat llunyà i anecdòtic. Només *Florentina*, de Maria Carratalà, un drama ambientat al front, fa una aposta clara per plantejar una denúncia de la brutalitat i la deslleialtat dels feixistes, mal que sigui en forma d'una història d'amor amb pinzellades melodramàtiques⁵.

Segona precisió: la possibilitat de reconstruir la llista de les obres presentades al Premi Ignasi Iglésias de 1938, ens descobreix algunes sorpreses destacables. D'una banda, l'existència de textos circumstanciats –desconeguts fins avui– de dramaturgs «emergents» com ara els suara esmentats *Marta*, de Navarro Costabella, o *Florentina*, de Carratalà, el primer situat a la rereguarda i el segon, al front, tots dos per fortuna conservats. I, de l'altra, la revelació d'autèntiques troballes –malauradament perdudes– que signen escriptors de vàlua: *Una illa*, de Rafael Tasis i Marca, i *Teatre de guerra*, de Domènec Guansé, un títol que potser posava en pràctica els seus posicionaments a favor d'un teatre adaptat a les noves circumstàncies. Tots els textos inèdits conservats, si bé no aporten res de substancial, enriqueixen el panorama de la dramaturgia catalana del període bel·licorevolucionari i fan possible d'incrementar els intents, de qualitat desigual, de formular un model dramàtic més avinent a l'hora històrica.

La peça inèdita de Joan Escofet i Armand Blanch que editem, *Capvespre. Apunt del natural en dues pinzellades*, va guanyar el Premi Ignasi Iglésias de 1938⁶. Certament, sabíem que *Capvespre* obtingué, gairebé a la impensada, el guardó teatral més prestigiós de l'escena catalana del moment al qual aspirava, però desconeixíem que hagués hagut de competir, entre d'altres, amb *Les fonts llunyanes*, de Ramon Vinyes, *La flama i el vent*, d'Ambrosi Carrion, *Marta*, de Josep Navarro i Costabella o *Demà comença la vida* i *Els desheretats*, totes dues de Josep Gimeno-Navarro. Escofet i Blanch havien fet les seves primeres armes en el teatre amateur, ja que formaven part de la dinàmica Secció de Teatre de l'Escola del Treball i, a més de fer-hi d'actors, fornien textos *ex professo* per aquest elenc amateur: *Senyor Ninot*, *L'ídol de fang* o *Nupcial*, tots tres estrenats durant els anys 1936-1937⁷.

5. Vegeu Francesc FOGUET I BOREU, «*Florentina*, una peça inèdita de Maria Carratalà», *Pausa*, núm. 25 (desembre de 2006), pàg. 65-95.

6. Desconeixíem, fins ara, que els mateixos autors van presentar un altre text, *Jo i l'amic Àngel. Diàleg irreal en un acte*, datat el juliol de 1938, en la convocatòria del Premi Ignasi Iglésias de 1938. Totes dues obres es conserven mecanoscrites al fons «Generalitat de Catalunya, Concursos literaris de teatre, 1932-1938» (capsa III, 3 i III, 4, respectivament) de la Biblioteca de Catalunya. *Jo i l'amic Àngel* incideix, en clau de ciència-ficció (a la manera de Stevenson), en la dualitat bondat/maldat consubstancial en l'ésser humà. Vegeu l'edició d'aquesta obra a l'annex 2.

7. Sobre la vinculació d'Escofet i Blanch al teatre amateur, vegeu Francesc FOGUET I BOREU, «Teatre a l'Escola del Treball (1936-1939)», *Revista de Catalunya*, núm. 153 (juliol-agost de 2000), pàg. 82-98, i núm. 154 (setembre de 2000), pàg. 75-93.

Capvespre, datada el novembre de 1938, se situa en una escala d'una casa del barri de Gràcia en plena guerra i, de manera emotiva i patètica, contraposa la felicitat d'una mare (Maria), en rebre la visita del seu fill de permís, amb la desolació d'una altra mare amiga i veïna (Martina), a qui han mort el fill al front. Sota d'un cert embolcall «avantguardista» i «simbolista», que posa tonalitats al paisatge del capvespre i que, en el fons, no fa res més que pintar de colors un registre costumista-realista, l'obra compara la maternitat viva *versus* la maternitat morta representades per Maria i Martina, respectivament, i exposa també les tribulacions del fill soldat que, d'un costat, sent mala consciència davant del dolor de la mare del seu amic mort i, de l'altre, troba dificultats per lliurar-se a l'amor perquè ha viscut traumàticament la maldat dels homes en el camp de batalla. Amb el plany que el fill llença contra l'existència de les guerres, la intenció pacifista de l'obra pren tot el seu sentit en tant que al·legat a l'amor i a la vida com a esperança de futur.

CAPVESPRE

apunt del natural en dues pinzellades,
de Joan Escofet i Armand Blanch*
Premi Ignasi Iglésias 1938

Personatges

Mare Maria

Mare Martina

Esperança

Noieta

Fill

Un de la Creu Roja

Època actual

Dreta i esquerra, les de l'actor

PINZELLADA VERMELLA

La tela: Replà d'escala d'una casa de Gràcia. L'ull d'aquesta es perd amunt i avall, amb un to vermell que mareja.

Al fons hi ha la barana de ferro que continua cap avall per l'esquerra i cap amunt per la dreta. A qualsevol lloc es llegeix: «Pis tercer», i a la lateral esquerra hi ha la porta primera i a la dreta la segona, indicant-ho uns números sobre les mateixes. S'obren cap a dintre, són de color fosc, amb reixeta i timbre.

I... res més. Ah!, sí: també, per qualsevol lloc, una bombeta amb morrió, però sempre apagada.

(*Els colors:* Llum rogenca que ve de la claraboia... es veu que el cel indica pluja o vent. No es veu ningú. Es sent trucar a la picaporta del carrer, tres trucs primer i tres trucs i repicó després. Surt, del tercer primera, Mare Martina: seixanta anys, seca, pòmuls que li punxen la pell, cabell, quasi blanc, recollit en una petita tannara, boca desdentegada, però abellida per un etern somrís...; vesteix amb bata de tons clarets, d'estar per casa. Surt també, del tercer segona, Mare Maria: uns cinquanta-cinc anys, havia estat tota una donassa, escotorida i plena de carns, tenia un petit passament i la gent, sense ella voler-ho, l'anomenava Senyora Maria; avui les penes i la manca de menjar li han marcit les grasses, va un xic corvada d'esquena de tan cosir a màquina, s'ha de posar ulleres per a treballar i llegir, però... encara conserva un cert aire i encara li diuen Senyora Maria; porta un vestit de mànega curta. Es topen les dues veïnes al replà.)

L'ACCIÓ

VEU DEL CARTER (*des de baix*). «Josep Ribes!»... «Maria Rocamora!»...

MARE MARTINA. Sra. Maria, el carter.

MARE MARIA. Ja ho he sentit, ja. Serà del noi.

MARE MARTINA. No cal pas que baixeu, ja us la pujaré. (*Comença a devallar.*)

MARE MARIA. I ara! Ves si haig de permetre... (*L'agafa per un braç.*)

MARE MARTINA. Aneu, aneu...

MARE MARIA. Vós sou més vella.

MARE MARTINA. Però vaig més lleugera.

MARE MARIA. Vaia unes ganes de baixar totes dues...

(*Es van perdent les seves veus escales avall.*)

MARE MARTINA. (*Ja molt fonda.*) Ai!, nena, on vas amb aquest cove?

VEU DE LA NOIETA. Sí, miri, a estendre.

MARE MARIA. Que no ho veus que no deixes passar?

VEU DE LA NOIETA. Doncs arrambis, que porto puces.

MARE MARIA. Oh!, com puja la canalla!... (*Ja quasi no se la sent.*)

Apareix la NOIETA amb un cove de roba mullada.

VEU DE DONA. Angeleta!...

NOIETA. (*Deixant el cove i abocant-se a la barana.*) Mani.

VEU DE DONA. No estenguis els mitjonets del nen, baixa'ls, que els necessito.

NOIETA. Està bé.

VEU DE DONA. Què dius?

NOIETA. Que ja està bé!... (*Pren el cove i passa cap amunt.*)

Pausa. Es sent parlotejar a les dues velles, per fi apareixen amb una carta cada una.

MARE MARTINA. Ja m'ho deia ahir el meu home: «Martina, el cor em diu que demà rebrem notícies del noi.»

MARE MARIA. El cor mai enganya. I, veieu?: sempre juntes.

MARE MARTINA. És clar, estant a la mateixa zona... (*No s'ha pogut estar d'obrir-la.*)

MARE MARIA. Ja l'obriu?

MARE MARTINA. Oh! No puc... no puc estar-me'n. Al pobre Josep ja li agradaria obrir-les ell, ja. Però no puc... no puc... Sempre ens barallem per veure qui és primer. (*Llegeix.*)

MARE MARIA. (*Estrenyent la seva contra el pit.*) Doncs, mireu, a mi m'agrada guardar-la i anar-la acaronent de mica en mica i llegir-me-la ben pel dedins i ben sola, en veu alta... sembla, aleshores, que el senti...

MARE MARTINA. Calleu, calleu! Mireu què diu aquí: «Pares meus, cada dia us enyoro més.» Pobre fill! «Però m'aguanta i em dóna coratge el saber que aviat us veuré, doncs em donaran un permís de quinze dies.» (*Amb joia*) Permís! Permís!, i de quinze dies; Sra. Maria, quanta felicitat!

MARE MARIA. Oh! Sí!, que podeu dir-vos ditxosa. No m'ho dirà el meu, no, pobret.

MARE MARTINA. I per què no?

MARE MARIA. Teniu raó, per què? Com vós: ja no puc més, (*Estripa el sobre*). Oh!, no tinc les ulleres ací, vaig a llegir-la a dintre, eh!, Martina?

MARE MARTINA. Aneu, aneu... (*Abstreta en la seva lectura i anant-se'n també.*)

MARE MARIA. Ah!, escolteu: de quina data és la vostra?

MARE MARTINA. (*Girant-se.*) Del... 18 del mes passat. Bastant endarrerida és, oi?

MARE MARIA. No cal fer-ne massa cas... Ja sabeu com van els Correus.

MARE MARTINA. Sí. Després entraré una estona.

MARE MARIA. Quan vulgueu.

Totes dues han fet mutis, tancant llurs portes. Baixa la NOIETA, amb el cove buit i uns mitjonets a la mà. Puja un soldat amb tot l'equipatge, la motxilla al coll i la manta al braç; és un tipus fi, ve molt bru[t].

NOIETA. (*Quasi amb un crit.*) Ah!

FILL. (*Li fa «mutis» amb un dit damunt la boca.*) Xissst!...

NOIETA. (*En fuig co[m] una gateta i a l'ésser fora del seu abast es posa a cridar tot baixant:*) Tieta!, Tieta!, el fill de la Sra. Maria és ací!...

El FILL fa un gest de contrarietat... Si l'engrapés, l'escanyaria. Escolta a veure si sent passos al pis: «No, no l'ha sentit». S'hi acosta poc a poquet, arrapant-se a la barana, amayagant-la... El cor li salta: «Tant que se l'ha dibuixat aquest moment!, i ara... No té valor.» S'atura davant la porta, va per a trucar, es repensa, mira si el veu ningú, s'estira una mica la roba i, somrient, es decideix: truca d'una manera familiar.

MARE MARIA. (*Des de dins. Molt natural, potser un xic contrariada, perquè li han interromput la seva gran joia: la lectura.*) Qui hi ha?

FILL. Jo. (*Quasi no pot dir-ho.*)

MARE MARIA. Eh?

FILL. í, Mare, sí! jo!, jo!, jo!... Que no coneixeu el meu trucar? Obriu!...

A ell, els instants se li tornen segles. A ella, l'atabalament no la deixa obrir, la porta se li enferritja... per fi veiem a MARE MARIA; porta encara les ulleres posades i la carta a les mans. Hi ha un segon de suspensió, ni respiren, es beuen l'ànima. A l'últim es precipiten l'un en braços de l'altre.

MARE MARIA. Fill!!

FILL. Mare!!

Les dues paraules que resumeixen tot el que en aquest món es pugui dir de gran sobre l'amor.

MARE MARIA. (*Lentament, va desfent l'abraçada, li agafa el cap entre les mans i li besa. Se'l mira llargament.*).
Que canviat estàs!

FILL. (*Amb esverament.*) Canviat?

MARE MARIA. (*S'ha tret les ulleres per eixugar-se les llàgrimes.*) Deixa que miri aquests ulls, aquests ulls teus... No, fill, no, els teus ulls no han canviat. (*Els hi clou amb una besada. Té un petit defalliment. La mà crispada arruga la carta.*)

FILL. Mare! Mare, què teniu?

MARE MARIA. Res... Res...

FILL. Anem a dins...

MARE MARIA. Sí... però ja ha passat. La joia de veure't... L'havia esperat tant, aquest moment!

FILL. I jo, Mare, i jo!... (*L'acompanya a dintre i tanca.*)

UN DE LA CREU ROJA puja i, mirant un paper que porta, truca al tercer primera, després d'un moment de dubte. Obr[e] MARE MARTINA, es corprèn una mica, però somriu, somriu amb aquell etern somriure seu, i no sap de què.

UN DE LA CREU ROJA. (*Llegint.*). «Josep Ribes»?

MARE MARTINA. Sí... No hi és ara.

UN DE LA CREU ROJA. Això per a ell. (*Allargant-li el paper.*)

MARE MARTINA. És el meu home...

UN DE LA CREU ROJA. (*Dubta novament... voldria entornar-se'n el paper, ella li agafa.*)

MARE MARTINA. Se li ha de donar alguna cosa?

UN DE LA CREU ROJA. (*Va enretirant-se... Cerca l'escala... La pregunta el confon...*). No... no, senyora...

MARE MARTINA. (*Comprentent.*) Són noves del noi? Digui: Males noves del noi?

UN DE LA CREU ROJA (*Pujant novament el graó que ja havia davallat.*) No, no us alarmeu, és una convocatòria per a una reunió de Delegats de la Creu Roja, de la que ja sabeu que el vostre marit forma part. Doneu-la a ell, quan vingui.

Molt ràpid fa mutis, sense més explicacions. Ella no sap què fer, es deixa convèncer, potser per una gran por; es posa el comunicat a la butxaca i va per entrar al pis... però es repensa, amb un moviment ràpid es gira, estripa el paper i, cercant la llum que ve de la claraboia, llegeix al mig del replà...

MARE MARTINA. «Josep Ribes: El vostre fill, Josep Ribes i Foix, pertaneixent a la 7a Brigada Mixta, Cos d'Exèrcit núm. 19, ha mort heroicament...» (*Llegia de pressa, a l'arribar a ací recalca les paraules i crida més. Un plor convuls no la deixa acabar.*) Ha mort!, ha mort! El meu fill!... Ell que ens deia que vindria... Vet aquí el pressentiment d'en Josep: avui notícies!, i quines notícies!... (*S'ha d'aguantar a la barana.*) Maria! Maria!... Si aquella carta era massa endarrerida... (*Cridant més fort.*) Maria! Maria!... (*Ha arribat a la porta de la veïna i s'hi arrapa, pica amb els nusos de les mans...*)

MARE MARIA. (*Obrint la porta poc a poc.*) Martina, què us passa?

MARE MARTINA. (*Abraçant-s'hi.*) M'han mort el fill!... M'han mort el fill!... (*Nota, però, que, a aquella dona, hi ha una altra ombra abraçada: un que porta correates i una eina que llueix molt i que... pot matar: és el Fill, el fill d'aquella dona; quin fàstic! quin horror!, i quina ràbia!*) Eh!... El teu fill?... El teu! (*Com una acusació. I se n'esmuny, se n'esmuny...*)

MARE MARIA. (*Surten al replà.*) Martina... (*Li estén els braços.*)

MARE MARTINA. (*Pantejant, amb odi creixent.*) No, no avancis!... No t'acostis... Enrere! Que jo ara te'l mataria!

Folla de dolor, ha arribat de reculons fins a la seva porta. MARE MARIA, al mig del replà, no sap què fer, amb un braç estès cap a ella i l'altre cap al seu fill. Aquest li signa silenci.

CORTINA

Pinzellada blava

La tela: Menjador i galeria del tercer segona. El menjador és a primer terme, petit, de tons clars i riallers, s'hi respira netedat i aquella flaire tan única que només trobareu als pisos de Gràcia. Té dues portes a la lateral esquerra, la del primer terme comunica amb l'escala, de la que se'n veu un tram quan l'obren, i és de fusta gruixuda, d'aquell color fosc que ja sabem, dos forrellats i una creueta de palma que demostra que la Sra. Maria no s'ha deixat atuir pels temps que corren; la de segon terme comunica amb les habitacions interiors i és blanca com la de la cuina, que es troba a segon terme de la lateral dreta.

La galeria és al fons, amb la seva porta vidrada –ara tota oberta, doncs som a l'estiu i fa molta calor– el seu safareig, la comuna i una gàbia amb un canari. Hi ha testos amb hortensies i un, en lloc privilegiat, amb una aufàbrega. La galeria pot amagar-se a les mirades tafaneres del veïnat per

unes persianes verdes, molt verdes!, d'un verd brillant, de fulla acabada de regar, que ara estan mig enrotllades cap amunt i deixen veure la part alta de les galeries de la casa del davant, amb el seu terrat, doncs és una mica més baixeta, i, darrere d'aquesta, unes muntanyes blaves que retallen un cel de capvespre.

Com a mobiliari: una taula quadrada per a menjar, no gaire gran, arribada al primer terme de la lateral dreta, mitja dotzena de cadires, escampades per l'escena, un rellotge d'aquells antics de caixa a la dreta del fons, i a la raconada formada per aquest i la lateral dreta, l'armari per al vidre, una màquina de cosir, una tauleta de vímet, i un silló, també de vímet, que ara s'està a la galeria. Un senzill penjador entre la porta de l'escala i la de les habitacions interiors. Un llum de braç, que surt del pany de paret on s'està arribada la taula, il·lumina aquesta, amb la nova adaptació elèctrica i fina pantalla que ara hi han fet. Sota del braç, un aparell de ràdio. A la part vidrada, recollida cap a la dreta, una xarxa de malla molt estreta per a que no entrin les mosques a l'hora del sol. Tots els mobles, encara que no són gaire moderns, es veuen tan polits i llustrosos que, el conjunt, fa goig de debò.

(*Els colors:* És al capvespre. Hi ha una llum de mig to al menjador i ben clara a la galeria. A la casa del davant la llum elèctrica encesa. MARE MARIA està cosint a màquina, entre el menjador i la galeria, per a aprofitar tota la claror que ve d'aquesta: porta les ulleres posades i el mateix vestit, més un mocador de tons alegres al coll, al costat té la tauleta de vímet, tota plena de peces de roba blanca de sèrie. Del davant vénen unes notes de piano. Dura una bona estona, al descloure's la cortina, que només es sent la fressa de la màquina, el joguineig del piano i, de tant en tant, alguna refilada del canari. Després truquen al timbre de la porta de la manera familiar que ja coneixem; MARE MARIA somriu, dóna una llambregada al rellotge, s'aixeca i va a obrir.

L'ACCIÓ

FILL. (*Ve endiumenjat. Té elegància natural.*) Bona nit, mare.

MARE MARIA. I bona hora, noi. Si que véns aviat. (*Es treu les ulleres.*)

FILL. (*Asseient-se.*) Buf!... Aquesta escala cada dia la trobo més alta, no sé com vós la podeu arribar a pujar.

MARE MARIA. (*De bon humor.*) Després de tants anys de fer-ho, voldries que ara no me n'adonés... Tu només tenies un any que amb el teu pare, que al cel sia, vàrem venir a aquest pis, i ja en fa vint-i-quatre que hi som.

FILL. Masses. Hauríem de cercar-ne un altre de més modern, més cèntric...

MARE MARIA. Ca!... Jo en un altre m'hi moriria. Aquestes parets em conserven jove.

FILL. (*Amable.*) Vós sempre en sereu, de jove.

MARE MARIA. Aquests dies que ets ací m'he tret deu anys.

FILL. (*Somriu.*) Mare! (*S'aixeca, li fa un afalac. Se'n va cap a la galeria, mira les muntanyes, després s'asseu prop de la màquina.*) Hi ha bona llum encara i l'escala està fosca com una gola de llop, si em descuido em trenco la closca al replà de baix, no sé per què no donen la llum...

MARE MARIA. No hi deu haver corrent.

FILL. Bé en té aquesta «desafina-pianos» d'aquí davant.

MARE MARIA. No la tractis així, pobra noia, ben simpàtica que és, quan tu eres fora, sort en tenia d'ella i... de la Martina.

FILL. La Martina!...

MARE MARIA. (*Per a desfer la influència d'aquest nom.*) Mira, ara em recordo que, si no hi ha llum a l'escala, deu ser perquè ahir uns nanos varen trencar el comptador.

FILL. Que el canviïn.

MARE MARIA. Bons estem!... No n'hi deu haver.

FILL. «No n'hi ha! No n'hi ha!...» A tot arreu la mateixa cançó. Quin fàstic! No hi ha de res.

MARE MARIA. I ara te n'adones? És la Guerra, fill. Hem de pendre-ho amb paciència.

FILL. (*Recomptant amb els dits les peces enllestides.*) ...Tres, quatre, cinc... «Jo!» I vós, mentre[s]tant, amb tota la paciència, aneu perdent la vista en aquesta màquina. No n'hi ha prou de tenir-me a mi al front, que encara heu d'escarrassar-vos i perdre la salut? Per què heu de treballa[r] tant? No ho vull, sentiu? No ho vull! I menys aquests dies que sóc ací amb permís. Un dia us tiraré totes aquestes peces per la galeria.

MARE MARIA. Ui!, ui!, ui!... que véns cremat... Vols-t-hi jugar que aquesta tarda t'has avorrit? Fa, que ho endevino? Calles? És cert! Mira, si treballa és per a tu...

FILL. Per això em dol més.

MARE MARIA. ...i per a mi, «tonto». Per a que així, tots «dosets», puguem passar-nos-la una mica millor. Tu no saps com s'han posat les coses de cares. Però... no parlem d'això, parlem de tu; a veure: Què ha passat aquesta tarda? No has pogut troba[r] els companys?

FILL. Sí...

MARE MARIA. I no heu sortit junts?

FILL. Sí...

MARE MARIA. Amb en Juli, també?

FILL. Sí, Mare, sí: amb en Juli, també! Però m'avorreixen tots, tots! No em comprenen... De seguida em diuen que no em comprenen... Han canviat... O dec haver canviat jo.

MARE MARIA. (*Amb crit de l'ànima.*) Tu no!

FILL. (*Somrient amb amarguesa.*) Les primeres paraules que m'adreçàreu a l'arribar, foren: «Que canviat estàs!»

MARE MARIA. I et vaig mirar als ulls, i...

FILL. (*Aixecant-se.*) Mare... encara que algun dia me'n trobéssiu, de canviat, no m'ho digueu, sentiu?, no m'ho digueu; enganyeu-me, enganyeu-me, perquè...

MARE MARIA. Explica't.

FILL. ...Res. Tampoc em comprendríeu.

MARE MARIA. (*Ferida.*) Que jo no...? Fill! Són vint-i-cinc anys...!

FILL. (*Acostant-se-li i fent-li una mo[i]xaina.*) Deix[a]-ho estar, velleta meva. Total res: una tarda de malhumor. (*Transició.*) Fa calor, vaig a estirar-me una estona sobre el llit.

MARE MARIA. Però... escolta...

FILL. (*Torna el rampell.*) Deixeu-me, Mare, deixeu-me!

MARE MARIA. Tant que t'he esperat...

FILL. I si sabéssiu com desitjo tornar-hi, a allà.

MARE MARIA. (*Ferida.*) Què...?

FILL. (*Veient tot el mal que li ha fet.*) Perdoneu. És un desig dolent... Però!... Oh! (*Està a punt d'esclatar en plor. Li fa un petó a la galta i, anant-se'n, diu:*) No en feu cas.

MARE MARIA resta palplantada al mig del menjador, amb els ulls esbatanats, mirant cap a les habitacions interiors, on se n'ha anat el seu FILL; té la boca oberta i branda el cap d'esquerra a dreta com un autòmata que digués «que no!». Truquen; va a obrir d'esma. És MARTINA: la Guerra li ha clavat la darrera unglada, de la boca se li ha esvaït aquell «etern somris», ara els llavis, prims i aixerreïts, rarament es desclouen, quan ho fan deixen veure quatre genives negres com els quatre forats de la misèria... Ve endolada de cap a peus, al pit un medallonet amb un retrat: és el del fill que li han mort.

MARE MARIA. Ah!, sou vós?...

Amb sol·licitud accentuada li prepara una cadira prop de la taula. S'asseuen. Hi ha una pausa.

MARE MARTINA. Venia a avisar-vos que demà donen l'oli a la Cooperativa... (*Veient que l'altra no diu res, continua.*) ...M'ho ha dit la «Nieves», la refugiada del...

MARE MARIA, de colzes damunt la taula, inicia un plor nerviós, ha esclatat la crisi.

MARE MARTINA. I ara! Què teniu? Què us passa alguna cosa?

MARE MARIA. Res.

MARE MARTINA. Ploreu, alguna us n'ha de passar. Però desfogueu-vos, desfogueu-vos, les llàgrimes són bones minyones. A mi ja no me'n queden. Per això no tinc conhort.

MARE MARIA. El noi...

MARE MARTINA. Ha pres mal?

MARE MARIA. No, gràcies a Déu. Però... No sé... Cada dia el veig més estrany. I diu unes coses... com mai les havia dites. Avui mateix: m'ha dit que desitja entornar-se'n al front. Trobeu que està bé de dir això a una mare?, a una mare que l'ha esperat cada dia, cada hora, cada instant, com aquell qui espera la seva salvació...

MARE MARTINA. I que, a l'últim, no ha arribat: la salvació! Si jo l'hagués pogut veure abans de morir... Veure'l un moment només... com li hauria escoltat, embadalida, totes les paraules lletges d'aquest món... Perquè no l'hauria sentit amb les oïdes, no, sinó amb els ulls... de ben a prop... així!: amb aquests pobres ulls meus que ara es ceguen...

Resta extasiada, com si veiés una imatge. Aleshores, MARE MARIA es redreça, reacciona, es compara amb aquella pobra dona, mira cap a les cambres interiors on dorm el seu fill i es troba i[m]mensament feliç. Aixeca els ulls enlaire i somriu, somriu amb una gran peïtat, passant les mans pel cabell de l'adolorida.

MARE MARIA. Amiga, acabeu de donar-me una gran lliçó.

MARE MARTINA. (*Tornant en si.*) Ara el veia.

MARE MARIA. A qui?

MARE MARTINA. Al meu fill. I m'ha fet un petó, ací: a la galta...

Instintivament, MARE MARIA es porta la mà a la seva galta, ardent encara d'un petó de veritat, i no pot per menys de fer aixecar a l'amiga i abraçar-la tendrament.

MARE MARIA. Pobra Martina!...

MARE MARTINA. Ja ho podeu ben dir. I rica de vós que teniu el tresor més gran: la seva vida.

MARE MARIA. Oh!, Sí!... I Déu faci que la Guerra s'acabi aviat.

MARE MARTINA. A mi, ja m'és ben igual.

MARE MARIA. A mi, no! Si amb la meua vida la poguéis acabar, que de gust la donaria. Per ell! Per a que no hagués d'entornar-se'n.

MARE MARTINA. I si la vida de les mares és per a això: per ells!, digueu-me, de què serveix la meua?

MARE MARIA. (*Va per contestar, no sap què dir.*) E...

MARE MARTINA. No tinc raó al dir que tot m'és indiferent?

MARE MARIA. És trista cosa la indiferència, però... cal reaccionar...

MARE MARTINA. Es reacciona amb ells; amb el que estimes... però ara!, és com si l'estel que t'acompanyava s'hagués apagat. La mort!, únicament la mort!

MARE MARIA. Oh!, no!, Martina.

MARE MARTINA. Sí, sí...

MARE MARIA. Lluiteu.

MARE MARTINA. Lluitar!... A la nostra edat ja no es comença de nou. Som vells! Pobre Josep i pobra de mi, quina perspectiva ens espera!... (*Ploraria si pogués, ara només torça la boca desenganyadament.*)

MARE MARIA. (*Donant-li copets al muscle. La dona forta ressurgeix en ella.*) Vaja, vaja, no us poseu així. Mireu, ajudeu-me a enretirar la màquina. (*L'adossen a la paret de l'esquerra del fons.*) El noi dorm i mentre dormi tampoc haig de cosir... Ja no ho faig mai quan és a casa, sabeu? Ell no ho vol, que treballi. És bo, és bo... el meu fill.

MARE MARTINA. (*Les barres se li clouen.*) Me'n vaig.

MARE MARIA. Que us heu enfadat?

MARE MARTINA (*Nega amb el cap i marxa.*)

MARE MARIA. Ai!, sí, sí... (*No sap què fer, la segueix.*) Escolteu... (*Resta la porta oberta.*)

Es sent una clau al posar-se al pany, és la MARTINA que entra a casa seva. Surt el FILL, va amb paiama, espardenyes i sense mitjons, el cabell un xic revolt de regirar-se pel llit. Va a cercar un got a l'armari, se l'emplena de l'aixeta del safareig i tot seguit l'escup, per calenta. Ha entrat MARE MARIA, tancant la porta del pis.

MARE MARIA. És calenta, oi?

FILL. Com un foc.

MARE MARIA. I ja t'has llevat?

FILL. Sí, no he pogut dormir gens, entre la claror, l'«esgarrapa-notes» d'aquí davant, que mai calla, i el vostre xiuxiueig...

MARE MARIA. (*Esverada.*) Ens has sentit?

FILL. No. (*La MARE respira.*) Només un zumzeig de borinots. (*Somrient.*) I perdoneu, eh!

MARE MARIA. Era la Martina. Pobra! Ara l'he acompanyada fins a ca seva, perquè em sembla que s'ha emmurriat. M'ha dit que no, que era perquè havia de cridar al seu home, que també s'havia tirat una estona sobre el llit i ha d'entrar a les deu a la fàbrica. Però juraria... Res. És que som egoistes. Jo li parlo contínuament de tu i no m'adono del mal que li faig.

FILL. M'odia. (*Entre dents*)

MARE MARIA. Ella?... No. Que poc coneixes la Martina. És molt bona.

FILL. Però m'odia. Era mare i li han mort al fill.

MARE MARIA. Ho dius pel que digué l'altre dia? Fou al primer moment...

FILL. Mare. (*Se li acostava.*) No li'n parleva gaire de mi.

MARE MARIA. És que... No me'n sé estar. (*L'acarona. Després, per a desfer el to, afegeix, amb un altre de completament diferent.*) Vols que et desfaci una mica de xocolata.

FILL. Recoi! Xocolata, teniu?

MARE MARIA. Ah!, doncs què et pensaves! Que aquest pamet no val res, ja? Encara em diuen: «Senyora Maria».

FILL. (*Lo que ha començat només per a complaure-la, el contagia.*) Doncs. Senyora Maria, fareu el favor de desfer-me'n de seguida. Però no poca, no; sinó que me'n pugui beure almenys, almenys... tres xícares!

MARE MARIA. I ara!, «tonto», ves si te'l posaré en una xícara, en el tassó gran de la llet!

FILL. Visca! I per a vós també, eh!, que hem de berenar junts.

MARE MARIA. De seguida. (*Giravolt de faldilles i cara de noces.*)

FILL. Ah!, mentre[s]tant el feu, vaig a dutxar-me.

MARE MARIA. (*Que ja era quasi a la porta de la cuina, es gira.*) Ai, no!, que és cap al vespre i l'aigua ja deu ser freda.

FILL. Aneu, aneu; que abans l'he provada i era més calenta que un dimoni. (*Treient-se la jaqueta del paiama i restant a mig cos nu.*)

MARE MARIA. (*No gaire convençuda.*) A veure si t'encostiparàs. (*Mutis cuina.*)

El noi va a buscar-ne una tovallola al seu quarto. La vella treu el cap i diu:

MARE MARIA. Escolta: tira les persianes, que hi ha aquella noia aquí davant i no estaria bé... (*Somriu i mutis.*)

Ell deixa anar la poca aigua que es veu hi havia al safareig, obre l'aixeta d'una regadora que hi ha a dalt per a dutxar-se i va a abaixar les persianes... quan una veu fresca, natural, alada, que no fa pas olor de «varietés», ni de «zarzuela», una veu, en fi: catalana!, emprèn La Ginesta, de Francesc Pujol. La canta com aquell qui juga, entre rialles... aquí s'atura, allà la reprèn... fent voleiar, quatre notes en les pauses. Diria's que l'aire s'embauma de ginesta i l'hora es vesteix de grogors de diumenge; fins el sol s'ha eixorivit i li «reca» anar-se'n i emplena el cel de roigs i morats que fan d'escala, per on la cançó s'enfila amunt, amunt!... El noi s'ha recolzat a la barana, clou els ulls i escolta embadalit. El soroll de l'aigua que cau el molesta; va, tanca l'aixeta i se n'entorna al seu mirador.

MARE MARIA (*Sortint.*) Que no et dutxes? (*Veient-lo.*) Ah!, em pensava que t'era tan desagradable la veïneteta.

FILL. Té una veu deliciosa!

MARE MARIA. Però és una «desafina-pianos», una «esgarrapa-notes»...

FILL. Amb una espontaneïtat!... Riu i canta alhora.

MARE MARIA. Però no deixa dormir els veïns...

FILL. No sigueu dolentota, mare. Què us sembla si la convidéssim a prendre xocolata?

MARE MARIA. Per mi...

FILL. Acceptaria?... No us sap pas greu?

MARE MARIA. I ara!

FILL. Com que abans us he dit que el pendríem tots dos sols...

MARE MARIA. Però és que encara no comprens que jo només gaudeixo quan et veig feliç?...

FILL. Que sou bona!

MARE MARIA. Vés, criatura, vés, crida-la. Que jo vaig a afegir tres preses més a la xocolata. (*Mutis.*)

El noi se n'entorna a la galeria i es posa a fer senyes a una persona que es suposa al davant.

FILL. Pst!. Pst!... Sí, dona, a vostè. (*Des d'aquest moment ja no es sent més «esgarrapar» el piano.*) Diu la mare si vol venir a pendre una tassa de... (*Fa signes amb les mans de remenar xocolata i menjar-se'l.*) No estic sol, no, que hi ha la mare. Pugi per l'escaleta del pati. No tingui por, dona, ja l'ajudaré. (*Va per a desaparèixer per la dreta de la galeria.*)

MARE MARIA. (*Sortint.*) Noi, posa't la jaqueta del paiama.

FILL. (*Cap a baix.*) Ja vinc. (*Se l'endú i fa mutis.*)

MARE MARIA encén el llum del menjador –el de davant s'apaga–, treu de l'armari tovallons amb serrell, expressos per a pendre xocolata, i tres culleretes; ho posa tot damunt la taula... En això arriba el FILL, acompanyant a ESPERANÇA: és la veïneteta del davant. Vint anys, petita, eixerida, riallera, vesteix lleugerament, però no desvergonyida, té picardia i ingenuïtat.

ESPERANÇA. Sra. Maria, és veritat que em convida a berenar?

MARE MARIA. Jo?...

ESPERANÇA. Aquest m'ha dit que, vulguis o no vulguis, volia que pugés.

MARE MARIA. (*Mirant el seu FILL que li fa senyes.*) Sí, filla, sí, he estat jo la que li he dit que baixés a cercar-te.

ESPERANÇA. I va de bo que hi ha xocolata?

MARE MARIA. Que no en sents l'olor?

ESPERANÇA. (*Picant de mans i peus.*) Quina festassa! (*Canvi de cara.*) Oh!... Em sembla que sento pudor d'agafat.

MARE MARIA. (*Corrent-hi.*) Ai! Reina santíssima!

ESPERANÇA. Ja!, ja!, ja!... Eh!, quin «truco» més «maco» per a fer fugir la sogra i poder estar sols? (*Sèria*)

Per què m'has fet pujar?

FILL. (*Confós.*) Li juro... que ha estat ella...

ESPERANÇA. Ja em pots tutejar, ja, dues persones que es tractin de vostè no s'arribaran a conèixer mai... i conèixer és estimar... (*Somrient*) ...o odiar, que ja és una manera d'interessar-se per una persona.

En els grans moments de la vida ens tutegem. No em miris, no, amb aquesta cara d'espantat.

FILL. (*Assegut al brançal del safareig i mirant-la de fit a fit.*) Que ets estranya!

ESPERANÇA. (*Rient.*) Quina gràcia m'ha fet la teva mare quan ha fet aquell: «Jo?...» (*Tafanejant els tovallons.*) Mira, mira, com treu, l'àvia, els tovallons de serrells... I com t'estima! (*Resoluda.*) M'hauria

agradat tenir una mare com la teva! Ja te l'estimes força, tu? L'haguessis vista escarrassant-se a la

màquina de cosir per a enviar-te alguna cosa bona. No s'hi veia i ella encara, ala!, ala!... Jo molts

capvespres hi pujava, a fer-li companyia una estona, i si havia rebut carta teva la llegíem totes

dues... (*Somniosa.*) Capvespres com aquest d'avui! (*Reacciona.*) Quina ràbia! Per què no enraones?

Per això m'has fet pujar?

FILL. Que deliciosa!

ESPERANÇA. Molt!

FILL. I quina parla!

ESPERANÇA. Mira, ara en treuran un disc que es posarà de moda.

FILL. Com te dius?

ESPERANÇA. Esperança. Eh!, quin nom més bonic?

FILL. Esperança!... (*Com si el paladegés.*) I qui ets?

ESPERANÇA. Ui!... noi, quantes preguntes. Sembla un judici, això. Doncs, mira, ara, com ara... res: la noia que aprèn de tocar el piano. Però, seré!

FILL. Què?

ESPERANÇA. No sé... e... Però, sí, que ho sé: una artista! La música m'atrau i, com si dugués ales, se m'emporta lluny, lluny... Has llegit *Presons obertes*, d'en Roig i Raventós?⁸

FILL. No.

8. Josep Roig i Raventós, *Presons obertes* (Barcelona: Llibreria Catalònia, 1938). [Nota de l'editor.]

ESPERANÇA. Te la recomano. En ella hi ha una concertista que porta pel món el seu art com una deu de gaubança. I una noieta, l'Anna-Maria, que venç totes les defallences, e[m]mirallant-s'hi. Vull ésser com ella! Toco, encara, malament, ja ho sé! i molts vespres me'n vaig a dormir sense sopar, però estudio, estudio i cada dia veig que avanço una miqueta, i aleshores em vénen ganes de dir a la gent: «Veniu, escolteu, no se us amoreseix l'ànima, amb la música?» I ric i canto i penso: Si ara és així, no serà el goig més gran quan en sàpiga de debò?

FILL. (*Baixant.*) No. (*Anant-hi, acarant-s'hi, agafant-li les dues mans i mirant-la als ulls.*) No. Perquè quan t'hagin escoltat, com jo he fet aquest capvespre, et diran: «Hi ha un goig molt més gran que el d'estimar: el de matar». I girant-te l'esquena, se n'entornaran a fer la Guerra.

Fent-ho així mateix, li deixa les mans, que li cauen lasses, i se n'entorna a mirar el sol que es mor de tristesa. Ella resta sanglada al mig del menjador, les mans s'alcen novament en un gest de recerca i pronuncia uns mots desarticulats. MARE MARIA, entrant amb una safata de la riquíssima xacolata, la deixondeix.

MARE MARIA. Tasteu-me això i digueu-me si no és glòria.

ESPERANÇA. (*Girant-se i procurant de somriure.*) Sí que fa bona flaire.

MARE MARIA. El gust serà millor. Apa, apa, abans no es refredi. Tu, noi, on vols seure?

FILL. Escolteu, Mare: què us sembla si paréssim la tauleta petita a la galeria? Mireu quina llum més dolça fa.

MARE MARIA. (*Deixant la safata a la taula gran.*) Doncs, vinga. Nena, treu aquesta roba i posa-la en una cadira. Així. Però, ai!, voleu dir de posar-la al mig de la galeria? Tot el veïnat ens veurà i diran: «Mira aquells com es diverteixen en temps de Guerra».

FILL. (*Aspre.*) I què? Mentre he estat jo fora ho han fet ells.

MARE MARIA. Tens raó. I, a més: Per què fingir, si és cert que vesso alegria? Però no!, no, no...

La Martina està aquí al costat, pot sortir a la seva galeria... i...

FILL. La Martina... teniu raó: és l'única que mereix respecte.

ESPERANÇA. Mireu: posem la taula ací davant; així no ens veurà ningú i nosaltres podrem fruir ben bé de les acaballes de la posta.

MARE MARIA. Ben pensat, noia. Ai!, si té un cap aquest canari...

ESPERANÇA. Més petit que el del vostre.

MARE MARIA. Però refiles millor que ell, filla.

Així ho han fet: han posat la tauleta de vímet davant la galeria, entre aquesta i el menjador, i l'han parada amb els tres tovallons, les culleretes, un gerro amb aigua i la safata.

FILL. Vós, Mare, ací al davant (*d'esquena al públic.*), entre tots dos, ah!, i en el silló, presidint (*li porta el silló de la galeria*).

MARE MARIA. Ai!... Canalla!... Apa, seieu, vosaltres.

Ho fan; Esperança al cap de la dreta, el FILL al de l'esquerra.

FILL. I si apaguéssim el llum?

MARE MARIA. Voleu dir?

ESPERANÇA. Sí, sí, sí...

FILL. Quedarà millor.

MARE MARIA se n'ha anat a apagar el llum. El FILL aixeca, per una de les puntes, el cobertor de la safata. ESPERANÇA li fa gests de que no ho faci fins que hi sigui sa MARE, ell amb entremaliadura li indica silenci.

ESPERANÇA. (*Amb exclamació de joia.*) Oh!... Melindros! (*I n'agafa un i el mostra enlaire com una cosa rara.*)

MARE MARIA. (*Asseient-se novament.*) Ah!, doncs, què us creieu? La vella té cops amagats.

ESPERANÇA. El dineral que us hauran costat.

MARE MARIA. Xist!... Això no es diu. Treu la gana.

ESPERANÇA. Ai!... Ara no.

Brota, espontània, l'alegria. La llum del crepuscle aureola aquestes tres figures familiars, que van engrandint-se, engrandint-se... per les parets del menjador, omplint-lo i retallant-se sobre el fons de celístia, com tres figures de retaule.

FILL. És ben bona.

ESPERANÇA. I espessa. Sra. Maria, la felicito.

MARE MARIA. (*Estufada.*) Gràcies. Però, fill, no hi fiquis els dits.

FILL. Netejo la tassa.

MARE MARIA. El que ets un llaminer i... un potiner.

ESPERANÇA. Se la vol acabar aviat per a que n'hi posi més.

MARE MARIA. Després d'aquest tassó?

FILL. Però si no n'hi havia quasi gens... (*Amb veu de noi mimat*) Eh que sí, Mareta, que me'n posareu més...?

MARE MARIA. (*Tessa.*) No.

FILL. Només una miqueta, miqueta... Un través de dit així. (*I posa un dit dret.*)

MARE MARIA. (*Escapant-se-li la rialla.*) No... nen... no...

FILL. Doncs faré una rebequeria. Ah!

MARE MARIA. Prou, que no vull riure.

FILL. Sí, com que us costarà gaire. Si ja no podeu més.

Riuen de bona gana els tres.

ESPERANÇA. (*Escurant de xocolata un melindro i tornant-lo a sucari.*) Oh... I que és bona i que ben feta.

MARE MARIA. Vaja, vaja!... Que em fareu sortir els colors.

FILL. Xist!... Que l'àvia agafarà pretensions.

ESPERANÇA. Com que pot. Quina mà!...

MARE MARIA. Sí, mira: remena, que remenaràs, aquesta és la mà. I així que bull, rebaixar el foc i que vagi fent xup-xup...

ESPERANÇA. Ho provaré... quan tingui xocolata. Ah!... aquesta nit serà una de les que no soparé. (*Engolint com una lladre.*) Això retorna.

MARE MARIA. Ai, potser que en portés una mica a la pobra Martina i al seu home. Que gaudeixin avui també.

Sense volguer, aquestes paraules posen com un núvol d'ombra damunt la taula, els ulls del FILL s'enfosqueixen.

FILL. Ja hi anireu després.

MARE MARIA. No, no, ara; que encara és calentoneta. (*S'ha aixecat.*) No et pensis: un parell de xícars escurant la xocolatera. (*Mutis cuina.*)

FILL. (*Ja no menja.*) Té raó la mare: no ens recordàvem dels que sofreixen. L'ombra d'aquesta Martina em segueix per tot arreu, m'ofega, com si la tingués ajaçada damunt els pulmons. I, per què l'ha haguda d'esmentar? Sí!... ja ho sé: a cada glop de xocolata nostra, potser *allà* un company, un fill d'una altra Martina, escopia l'últim glop de sang... però jo era feliç! Feliç per un moment! Eh!, la vida és un fàstic!

Rebot el tovalló, el tovalló de serrells, i s'aixeca. ESPERANÇA s'aixeca també, passa al seu costat i, fent-lo seure novament, li diu, molt suau:

ESPERANÇA. No, la vida és bonica. Són els homes, alguns homes, que la fan malbé. O si no, mira: hi ha quelcom d'impur en aquest cast recolliment de la Naturalesa? No copses tot l'encís de l'hora blava que ens envolta?

FILL. Sí, però... i després?

ESPERANÇA. No desitges reposar-hi un moment?, aturar-te en el camí i oblidar?

FILL. (*Més intens.*) Sí, però... i després?

ESPERANÇA. En el món n'hi ha moltes, d'hores com aquesta.

FILL. En el món potser sí... però, *allà baix*, totes són sagnoses. I a totes t'espia la mort i acabes per desitjar-la i trobar-la bella. Matar!, matar!, matar!... i morir!

ESPERANÇA. Oh!... calla!...

FILL. El món!... Aquest és el mal: vosaltres no sabeu res de tot allò, no podeu comprendre...

ESPERANÇA. I si jo et digués que sí, que et comprenc... (*Gest de sorpresa en ell.*) Sí!, sí!... I arribo fins al fons de la teva ànima i hi veig totes les febleses d'infant i tot el fel que hi han dipositat els homes... i no me n'espanto, no.

FILL. Ni m'ho retreus, ni em trobes estrany, ni et faig por?...

ESPERANÇA. Criatura!, si tu no en tens la culpa...

FILL. Com has dit que et deies?

ESPERANÇA. Esperança.

FILL. Esperança! I per què no n'hi han més, de dones com tu?

Resta embadalit, com suggestiona.... Ix MARE MARIA amb una petita safata en la que s'hi veuen dues xícars amb xacolata.

MARE MARIA. Veureu que es posaran contents. Ai, ai, ai, ja heu acabat? (*Passant cap a l'esquerra i anant a obrir amb una mà la porta de l'escala.*) Sí que heu anat de pressa.

ESPERANÇA. No. Us esperem. I, mentre[s]tant, m'he aixecat a donar un xic de melindro al canari.

MARE MARIA. Melindros? Potser que en posés un parell per a la Martina. (*Torna enrere, deixant la porta oberta, i va a agafar-ne dos a la tauleta.*) Mira, mira, el petit com s'engreixarà amb tants bons tractes.

ESPERANÇA. (*Crida al canari i li dóna melindro; enretira el dit amb una exclamació.*) Ai!

FILL. (*Amb una rialla espontània.*) T'ha picat!, t'ha picat!...

En això havia entrat MARE MARTINA, amb intenció de dir alguna cosa, i a l'anar a obrir la boca sent aquella rialla que li glaça la parla. Mira al FILL amb ulls dolents: de gelos i ràbia. MARE MARIA es gira, sorprèn la mirada i, valenta, la sosté. Ja no dubta com a l'escena de l'escala, la maternitat viva li dóna tota la força. MARE MARTINA, maternitat morta, abaixa els ulls, se'n va, és un munt de cendres que camina... MARE MARIA que, esverada, com si al seu FILL li hagués hagut de passar alguna cosa, se li havia posat al costat, ara li agafa el cap i li besa, després s'arrepenteix:

MARE MARIA. Martina!... Martina!... Escolteu: si venia per vós... perdoneu-me. Martina!... Martina!... (*I amb la safata a les mans, fa mutis per la porta de l'escala, perdent-se la seva veu pel caragol d'aquesta, amb ressonàncies estranyes.*) Martina!... Martina!...

FILL. (*Per sobre de la veu de la seva mare.*) Quina esgarripança! Com cremava el petó de la Mare! I, mira, m'ha deixat la cara mullada.

ESPERANÇA. És l'amor que renta l'ànima...

FILL. Jo no era pas dolent. Vull tornar a ésser com abans.

ESPERANÇA. No ets pas dolent, ara. Veus? Plores, els homes que ploren no són dolents.

FILL. Sí, ho sóc, ho som tots: Tu, jo, la mare, la Martina... tots els que callem! Hauríem de fer alguna cosa per a que no hi hagués guerres.

ESPERANÇA. Sí: estimar! estimar! estimar!... i viure!

Aquest mot: VIURE, és llarg, intens, és tota una prometença i un monument de fe. Ell aixeca la testa vers aquella dona, aquella esperança, que creix com una llum entre ombres, destacant-se per sobre la simfonia de blaus, grisos i nacres del capvespre.

ANNEX 1

RELACIÓ DE LES OBRES PRESENTADES ALS PREMIS TEATRALS DE 1936-1939

1. PREMI IGNASI IGLÉSIAS

1.1. CONVOCATÒRIA DE 1936⁹

1) *La sala del crim*, de Joan Tries i Fàbregas; 2) *Barraques de Montjuïc*, de Josep Gimeno-Navarro; 3) *Ídol de fang*, de Joan Janer; 4) *El triomf de la fonètica*, de Martí de Riquer; 5) *Spinoza i els gentils*, de Martí de Riquer; 6) *La prova del foc*, de J. F. Ferrer i Coll; 7) *El negoci és el negoci*, de Josep Roure i Torent; 8) *El nét*, de B. Massó i Satir; 9) *L'idealista*, de B. Massó i Satir; 10) *Quan el cor mana*, de B. Massó i Satir; 11) *La xava*, de Francesc Roqueta i Casanovas; 12) *La verema*, de X.; 13) *La ceguera*, de X.; 14) *L'ombra*, de B. Gispert; 15) *Frivolitat*, de B. Gispert; 16) *El casament de la Xela*, de Xavier Benguerel; 17) *De cara al cim*, de Francesc Vallespí; 18) *L'encís de la sirena*, de T. Ramos i Bisa; 19) *L'arc de Sant Martí*, de T. Ramos i Bisa; 20) *Passions homicides*, de Pau Fusté i Mompart; 21) *La dona de tots*, d'Antoni Torres; 22) *Volia ésser feliç*, de Domènec Guansé; 23) *Una noia és per un rei*, de Domènec Guansé; 24) *L'amor de Mariana*, de Domènec Guansé; 25) *Jenkril, la nadiua*, de Jbj. Diògenes; 26) *La falta*, de Tomàs Ribas i Julià; 27) *Tenebres*, de Tomàs Ribas i Julià; 28) *El precipici*, de Tomàs Ribas i Julià; 29) *Ànima feudal*, de Tomàs Ribas i Julià; 30) *La vídua jove*, de Tomàs Ribas i Julià; 31) *El cant dels segadors*, de Tomàs Ribas i Julià; 32) *El fill del moliner*, de Tomàs Ribas i Julià; 33) *Una flor en el fang*, de Maria S. Bots; 34) *Amor i pietat*, de Maria S. Bots; 35) *Amor secret*, de Maria S. Bots; 36) *Les facècies de l'amor*, de Margarida de Valldaura; 37) *El marquès i l'hostalera*, de Macià Bros; 38) *Reinelda, la fadrina*, de Macià Bros; 39) *La pubilla Marta*, de Macià Bros; 40) *El foraster*, de Macià Bros; 41) *El temps mana*, de Pireu Po; 42) *Senyals dels temps*, de Joan Gaya i Busquets; 43) *Per què, mare?*, de Gil Solanes i Argelaga; 44) *El drama de l'amor*, de Feliu Elias i Bracons; 45) *Cèlia*, de Xavier Regàs.

1.2. CONVOCATÒRIA DE 1937¹⁰

1) *Un èxit de glòria*, de Francesc Vallespí; 2) *Nausica*, de Sebastià Juan Arbó; 3) *La pau regna al camp*, de Joan Baptista Xuriguera; 4) *Ball de titelles*, de Ramon Vinyes; 5) *La joventut de la noia*, de V. Prats i Llopart; 6) *El neguit del temps*, de Miquel Ollé; 7) *La ràfega*, de Theodor J. Prebell; 8) *Penediment*, de V. Prats Lopart; 9) *L'home que no sabia ésser ric*, de Lluís Capdevila; 10) *La vida és així*, de Josep Gallart i Parera; 11) *Barreres de fum*, de J. Aleu i Figuerola; 12) *Vels grisos*, de Joan Gras i Trilles; 13) *La sang als ulls*, de Manuel Valldeperes; 14) *L'orgullosa*, de Tomàs Ribas i Julià; 15) *La pubilla Marta*, de Tomàs Ribas i Julià; 16) *La riulla tràgica*, de Maurici Font i Galí; 17) *La invàlida*, de Maurici Font i Galí;

9. Ordre del 21-XII-1936 (DOGC, 23-XII-1936).

10. «Llista d'obres presentades», *El Consueta*, núm. 69 (23-I-1938), pàg. 8-9.

18) *El 30 d'abril*, de Joan Oliver; 19) *Els desheretats*, de Josep Gimeno-Navarro; 20) *Tota una dona*, d'Artur Guasch Spick; 21) *D'una vella cançó*, de M. R. B.; 22) *Crim de mitjanit*, de Lluís Capdevila; 23) *La veritat encarnada*, d'Arcadi Soler; 24) *Mart*, de Valerià Martínez i Samuel Roca; 25) *La pubilla de l'hostal*, de Francesc Roqueta i Casanoves; 26) *Fervors*, de P. M. Clau; 27) *Neu de tot l'any*, de Prudenci Bertrana; 28) *Diplomàcia*, de Joan Sallarés; 29) *Cèsar i Angèlica*, de Josep Navarro i Costabella; 30) *Els inútils*, d'Albert Serra; 31) *Fang a les ales*, de Joan Merli; 32) *Els adolescents*, de Joan Escofet Bemis i Armand Blanch i Ripoll; 33) *Les flors del cirerer*, de Joan Cumellas Graells; 34) *Les dones sàvies*, de Rosa Maria Arquimbau; 35) *Ombres del port*, de Joan Cumellas; 36) *Víctimes del fanatisme*, de Manuel Garcia Balanyà; 37) *Volia ésser feliç*, de Domènec Guansé; 38) *La patètica*, de Xavier Regàs; 39) *Contrasentits*, de Joan Manent, i 40) *La botiga del Sr. Bulons o la crisi del barret*, de J. Martínez Bello.

1.3. CONVOCATÒRIA DE 1938¹¹

1) *De l'alta muntanya*, de Manuel Garcia Balanyà; 2) *El negoci és el negoci*, de Josep Roure-Torrent; 3) *El sol de la llar*, de Vicenç Solà; 4) *La gran victòria d'un pusil·lànim*, de Joaquim Segura Lanic; 5) *Catalans, ja Orient!*, de Quintí Montclar; 6) *A fer salut*, de P. Grisè; 7) *Segona naixença de Venus*, de Joan Trias Seguí; 8) *L'heroïna*, de Francesc Rossetti; 9) *Maria (El somni d'una nit d'hivern)*, de Francesc Duran i Duran; 10) *Roses en sang*, d'Edmond de Vallclara; 11) *Marta*, de Josep Navarro i Costabella; 12) *Crepuscles*, de P. Colomer i Fors; 13) *Barreres de fum*, de J. Aleu i Figuerola; 14) *Tana*, d'Antoni Perea; 15) *Una illa*, de Rafael Tasis i Marca; 16) *Florentina*, de Maria Carratalà; 17) *Homes de la terra*, de Iu Pons; 18) *Els nuvis del mar*, de Iu Pons; 19) *El crit de la sang*, de Francesc Rosich i Gunel; 20) *Dels teus ulls al meu cor*, de Miquel Ollé; 21) *Camí trencat*, de Miquel Ollé; 22) *Estimar a temps*, de Carles Bonacasa; 23) *Les fonts llunyanes*, de Ramon Vinyes; 24) *La realitat que vivim*, de Manuel Valldeperas; 25) *Fruïta del temps*, de Joan Cornudella; 26) *Demà comença la vida*, de Josep Gimeno-Navarro; 27) *El remolí*, d'Alexandre Schaoff; 28) *Els desglaçats*, de Joan Gras i Trilles; 29) *Capvespre*, de Joan Escofet i Armand Blanch; 30) *Jo i l'amic Àngel*, de Joan Escofet i Armand Blanch; 31) *Teatre de guerra*, de Domènec Guansé; 32) *Els desheretats*, de Josep Gimeno-Navarro; 33) *La neu dels anys*, de Lluís Millà; 34) *Carles de Viana*, de Miquel Saperas; 35) *Espifada*, de J. Casas i Blasi; 36) *El gran avar*, de Josep M. Batllet; 37) *Romeu i Julieta*, de Josep M. d'Alforja; 38) *Cara i Creu*, de Carles Àlvarez Gilarran; 39) *Una història del vuitcents*, de Carles Àlvarez Gilarran; 40) *Filamó i Bausis*, d'Antoni Prat; 41) *Desvetllament*, de Jaume Arau Gatuelles; 42) *Carn i unglà*, de Jaume Arau Gatuelles; 43) *La flama i el vent*, d'Ambrosi Carrion; 44) *El nostre pa de cada dia*, d'Avel·lí Artís; 45) *Don Joan a la posta*, de Josep Puig Pujades; 46) *Rutes fatals*, de F. Salvador i Rosés; 47) *Santamaria S.A.*, de J. Avellanet.

11. «Premis literaris. Any 1938. Premi "Ignasi Iglésies" (teatre)». 1 pàgina mecanoscrita. Documentació sobre els concursos literaris promoguts per la Generalitat de Catalunya (1936-1939), conservada a la Biblioteca de Catalunya (capsa s.n.).

2. PREMI DEL TEATRE CATALÀ DE LA COMÈDIA (1938)¹²

1) *L'home que no volia ésser ric*, de Lluís Capdevila; 2) *Mart*, de Samuel Roca i Rodó; 3) *Tres estampes de Nadal*, de Lluís Capdevila; 4) *D'una vella cançó*, de M. R. B.; 5) *La patètica*, de Xavier Regàs; 6) *Barreres de Fum*, de J. Aleu i Figuerola; 7) *La pau regna al camp*, de Joan Baptista Xuriguera; 8) *Oh! La família*, de B. Gisbert; 9) *Fora Dones*, de B. Gisbert; 10) *Frivolitat*, de B. Gisbert; 11) *L'invàlid*, de Maurici Font i Galí; 12) *La rialla tràgica*, de Maurici Font i Galí; 13) *L'asilat núm. 17*, de Maurici Font i Galí; 14) *La Mari-Sol*, de Maurici Font i Galí; 15) *Nova vida*, de Tomàs Ribas i Julià; 16) *L'Arc de Sant Martí*, de Tomàs Ribas i Julià; 17) *El nét*, de Tomàs Ribas i Julià; 18) *El fill del moliner*, de Tomàs Ribas i Julià; 19) *La falta*, de Tomàs Ribas i Julià; 20) *La llei del cor*, de Mañé i Firmat; 21) *La joventut de la noia*, de V. Prats i Llopart; 22) *Penediment*, de V. Prats i Llopart; 23) *Víctimes de la moda S. de M.*, de P. Griset; 24) *Contra el treball... bona vida*, de P. Griset; 25) *Ceguesa*, de P. Griset; 26) *La vida és així*, de Josep Gallart; 27) *Les facècies de l'amor*, de Margarida de Valldaura; 28) *El destí*, de Rosa Timbas; 29) *L'esllavissada*, de Joaquim de Balanzó; 30) *Amor secret*, de Maria S. Bots; 31) *Amor i Pietat*, de Maria S. Bots; 32) *Una flor en el fang*, de Maria S. Bots; 33) *L'indià*, de Raimond Rocaberti; 34) *La meva dona és aquesta*, de Joan Ventura; 35) *Camarades*, d'Agustí Collado i Josep Roig i Guivernau; 36) *Diplomàcia*, de Joan Sellarès; 37) *El fill de la guerra*, de Francesc Vallespí; 38) *El cavaller Varona*, de Jacint Grau; 39) *Les flors del cirerer*, de Joan Cumellas; 40) *Ombres del port*, de Joan Cumellas; 41) *La mort del fantasma*, de Francesc Rossetti; 42) *El fill de l'odi*, de Francesc Rossetti; 43) *L'heroïna*, de Francesc Rossetti; 44) *El vestit nou de l'emperador*, de Francesc Rossetti; 45) *L'última prova*, de Jaume Cadevall; 46) *Nausica*, de Sebastià Juan i Arbó; 47) *Redempció*, de Joan Costa i Cots; 48) *El cas d'Andreu Reinalds*, de Josep Gimeno-Navarro; 49) *El somni de les estrelles*, d'Antoni Torres; 50) *Reinelda, la fadrina*, de Macià Bros; 51) *La pubilla Marta*, de Macià Bros; 52) *El marquès i l'hostalera*, de Macià Bros; 53) *El foraster*, de Macià Bros; 54) *La llar desfeta*, de Lluís Colet i Blanch; 55) *Rosa i Teresa*, de Millet Nogués; 56) *La mort al parapet*, de Maria Carratalà; 57) *El mantó de Manila*, de Maria Carratalà; 58) *Joventut femenina*, de Maria Carratalà; 59) *El fill d'un cavaller o rescatar captives*, de Ramon Juncosa; 60) *Cèsar i Angèlica*, de Josep Navarro i Costabella; 61) *La nit amorosa*, de Miquel Roger i Crosa; 62) *La veritat encarnada*, de Josep Roig i Raventós; 63) *Xoc de passions*, de M. Tolosa Surroca; 64) *L'ombra groga*, de Joan Pinell; 65) *A mercè del vent*, de Claudi Muntanya; 66) *En Garet a l'enramada*, de Joaquim Ruyra i Vicenç Coma i Soley; 67) *S'ha d'ésser així*, de Domènec Farrès i Plans; 68) *L'adoberia*, de Tomàs Barri; 69) *Un marit de lloguer*, de Serafí Furró; 70) *El fruit del mal*, de Serafí Furró; 71) *Els pecats dels pares*, de Teixidor Elies; 72) *El bon burgès*, de Vicenç Prats; 73) *La pomera del paradís*, d'Àngel de Rius i Vidal; 74) *Giravolt de copaltes*, de Carles Tusell i Davins; 75) *Casament de conveniència*, de Francesc Roqueta Casanovas; 76) *La seva obra*, de Francesc Desola; 77) *Passional*, de Josep Villalon i Sabater; 78) *Amor i luxúria*, de Josep Buxadé; 79) *Començar de nou la bella tasca*, de Lluís Mas i Pons; 80) *El triomf de l'altra Maria-Rosa*, de Perfecte Gimpera-Vidal; 81) *El qualsevol*, de Ramon Llobet i Bargues; 82) *El Pirineu captiu*, d'Àlvar d'Orriols; 83) *L'ombra*, d'Estel [Àlvar d'Orriols i Estel]; 84) *Vora la llar*, d'Estel [Àlvar d'Orriols i Estel]; 85) *Les austeres comares de Vilaxorca*, de J. i E. Vilar; 86) *Rosa d'esbarzer*, de Joaquim Vilar i Julià; 87) *Lluïsa o una conquesta difícil*, de Francesc Serinyà; 88) *El drama d'un*

12. Ordre del 17-III-1938 (23-III-1938). Moltes d'aquestes obres devien dur data d'escriptura d'abans del 19 de juliol de 1936. No deixa de ser simptomàtic, en aquest sentit, que alguns títols coincideixin amb les peces presentades en edicions prebel·liques del Premi Ignasi Iglésias.

dramaturg, de Felicià Serra-Mont; 89) *Els adolescents*, de Joan Escofet i Armand Blanch; 90) *Crim i amor*, de Josep Llobet i Serra; 91) *Nus que deslliga*, de Jaume Comes; 92) *La raó i la força*, de Raimon Barrufet; 93) *La humanitat en marxa*, de Raimon Barrufet; 94) *Terranostra*, d'Antoni Prat; 95) *Camí trencat*, de Miquel Ollé; 96) *El gran avar*, de Josep M. Ribas; 97) *Deslliurança*, de Josep Paloma; 98) *Ball de titelles*, de Ramon Vinyes; 99) *Glòria*, d'Albert Tió i Esteve; 100) *Virgínia*, d'Albert Tió i Esteve; 101) *Dos amors*, de Jaume Margarit; 102) *Follies de tardor*, de P. S. A.; 103) *A reveure*, de Marçal Abril; 104) *El misteri de la caixa de cabals*, de Josep Arrufat; 105) *El triomf de l'amor*, de Raimon Barrufet; 106) *L'ofrena de la sang*, de Iu Pons; 107) *Cada dia*, d'Andreu A. Artís; 108) *Fàbrica Alcía*, de Josep Aimerich i Ferrer; 109) *Lluny del front*, de P. M. Glau; 110) *Neguit o els ulls del cor*, de Manuel Vallès; 111) *Ja ha passat el perill*, de Josep Cases; 112) *L'olimp del destí*, de Manuel Regaña i Marquès; 113) *Boires*, d'Alexandre Terrés; 114) *La sang als ulls*, de Manuel Valldeperes; 115) *Or, llauna i bronze*, de Josep M. Colomer i Pujol; 116) *Pel fill que vindrà*, de F. Salvador i Rosés; 117) *Les ales caigudes*, de F. Salvador i Rosés; 118) *Imperialisme? No!*, de F. Salvador i Rosés; 119) *Glòria*, de F. Salvador i Rosés; 120) *La raó del boig*, de Manuel Andreu i Fontirroig; 121) *Felicitat conjugal*, d'Eugeni Pons; 122) *Sota l'urpa de l'agulla*, de F. Esteller; 123) *El neguit del temps*, de Miquel Ollé; 124) *La implacable justícia*, de S. Vilaclara; 125) *Teula i espasa*, de Xavier Escoda i Vernet; 126) *La fam*, de Joan Oliver; 127) *El baró de Gudayol, ex-drapaire*, de Mateu Lladó i Figueres

3. CONCURS DE «TEATRE DE I PER A LA GUERRA» DE LA COMISSIÓ INTERVENTORA DELS ESPECTACLES PÚBLICS DE CATALUNYA (1938)¹³

A. EN CATALÀ

1. *Pel fill que vindrà*; 2. *Escenes d'ara*; 3. *Camarades* [d'Agustí Collado i Josep Roig Guivernau]; 4. *L'emboscada*; 5. *Carlota, antifeixista*; 6. *El poder de la sang*; 7. *Mare heroica*; 8. *Quan la Pàtria ens crida*; 9. *Un estanc que porta cua*; 10. *La mort al parapet* [de Maria Carratalà]; 11. *Consell de la República*; 12. *Tenebres d'amor*; 13. *El malcontent*; 14. *Donadors de sang*; 15. *Ha triomfat la lògica*; 16. *Els indiferents*; 17. *El desertor*; 18. *No intervindrem*; 19. *El covard*; 20. *Amor, no allarguis la guerra*; 21. *Ara més que mai*; 22. *Mutualisme*; 23. *La crida del bosc* [de Lluís Capdevila]; 24. *Ferida sense sang*; 25. *Entreu: lliçó d'història* [de Ramon Vinyes]; 26. *Fang a les ales* [de Joan Merli]; 27. *Visca la Revolució!*; 28. *Damunt els morts*; 29. *Passa el corb*; 30. *Copats!...*; 31. *Pàries...!*; 32. *Complot!*; 33. *Sentinella, alerta!*; 34. *La bèstia de set caps*; 35. *Reflexos*; 36. *Alba*; 37. *Amor i ideal*; 38. *Víctimes del fanatisme* [de Manuel Garcia Balanyà]; 39. *Ideals*; 40. *La nit de la Festa Major*; 41. *Entre dos focs*; 42. *La lluita final*

b. En castellà

1. *Héroes anónimos*; 2. *Como botín de guerra*; 3. *Rosalía*; 4. *La última Mahonia*; 5. *¡Tormenta!* [de José García?]; 6. *La virgen podrida*; 7. *Semilla*; 8. *Mi madre y mis hermanos son éstos*; 9. *Tierras redimidas*; 10. *Duelo a muerte*; 11. *En la trinchera*; 12. *¿Sueño o realidad?*; 13. *Cena roja*; 14. *Los buenos y los malos*; 15. *La vuelta del miliciano*; 16. *Tributo de guerra*; 17. *Trincheras rojas*; 18. *Las dos madres*; 19. *Veinticuatro horas*; 20. *Raza de héroes*; 21. *Cuadrilleros*; 22. *El cumpleaños*; 23. *A luchar*; 24. *La cloaca*; 25. *Hermanos de armas*; 26. *Los rojos*; 27. *Luz contra sombras*; 28. *¡Juventud!*; 29. *Pueblo*; 30. *Un hijo de la guerra*; 31. *Margarita roja*; 32. *Fanatismo*; 33. *La justicia del pueblo*; 34. *El sargento Ramón*; 35. *Un hombre excepcional*; 36. *Zoquéttillo*; 37. *En la encrucijada*; 38. *El general*; 39. *No importa*; 40. *Prisionero de guerra*; 41. *Conspiración*; 42. *Nos*

13. «El concurso de "Teatro de Guerra"», *Las Noticias*, 4-x-1938, pàg. 3. *Fang a les ales* i *Víctimes del fanatisme* consten també com a presentades al Premi Ignasi Iglésias de 1937.

quieren robar la tierra; 43. Amor y libertad; 44. ¡Viva la independencia de España!; 45. La luz; 46. Patria y amor; 47. Sangre azul; 48. Herida sin sangre; 49. Alas de victoria; 50. Poema de amor; 51. La victoria es nuestra; 52. Gesta heroica; 53. Despertar; 54. Alma española; 55. La aldea muerta; 56. Simple exponente; 57. Caudillo del pueblo; 58. Rojos; 59. Brillantes rojos; 60. Deber, traición y amor; 61. Chamorro, el héroe; 62. La patria me llama, madre; 63. Traidor sin serlo; 64. Entre el amor y el deber; 65. Honra es de todo español; 66. Tierra de sangre; 67. Noche guerrera; 68. En la trinchera del Ebro; 69. El nuevo espíritu de Caín y Abel; 70. Leonor; 71. El ideal; 72. Nueva raza; 73. Hermano Caín; 74. Una vida...; 75. El "gran" Pitimini; 76. El final de los caciques; 77. Por nuestros hijos; 78. Espinas del corazón; 79. Dos de infantería [de Lázaro Somoza Silva]; 80. ¡Aragón! Voluntades fuertes; 81. Frente heroico; 82. Del fracaso a la apoteosis; 83. Eva, la roja; 84. La tragedia del héroe; 85. Justicia y Libertad; 86. El hombre que miró al sol; 87. Estampas de nuestra lucha; 88. Una sola victoria; 89. No jugar con el pueblo; 90. ¡La Gloriosa!

4. CONCURS DE TEATRE DE XOC CONVOCAT PER LA RAMBLA (1938)¹⁴

1. El clam de Viriat; 2. Ales de la mort; 3. Desencís; 4. Sacrifici exemplar; 5. Ara més que mai; 6. Los Buitres; 7. La Guitarra; 8. Amor i guerra; 9. La ciudad de la muerte; 10. L'alliberament; 11. L'ocell venent; 12. Refugiados; 13. El poder de la sang; 14. Encara la Madelon; 15. Un sacerdote del pueblo; 16. Presenta't; 17. Remembrances; 18. L'alba del nou dia; 19. Lucha de clases; 20. Alma española (dos actes); 21. Patria; 22. L'evadit; 23. Dos mons; 24. Bessons; 25. Juventud triunfante; 26. Brot d'amor en camps d'odi; 27. Cap d'any; 28. Mare heroica; 29. L'avançada; 30. El voluntari; 31. Icaros rebeldes; 32. Lamentos de España; 33. La heroïna; 34. El prófugo; 35. Lo digo yo...; 36. Sang del poble; 37. Al·legoria a l'Himne de l'Exèrcit Popular; 38. La casa hundida; 39. Per damunt les runes; 40. Cataplasma d'amor; 41. El cornetí màgic; 42. La mina; 43. Consultes gratis; 44. Lo que son los burgueses; 45. Ja retruny!...; 46. Per la Pàtria i la Justícia; 47. Margaridó; 48. Hermana Rússia; 49. Víctimes; 50. La trinxera F-B, 2; 51. Angustias de Granada; 52. Dones fortes; 53. Prometem; 54. Fressa de cors; 55. Oro! Oro!; 56. El cavaller cristià; 57. Nit d'arlequí; 58. Luna de sang, luna de plata; 59. Pel fill que vindrà; 60. Vagabunds; 61. Amor i guerra, [sic]; 62. Claror de llibertat; 63. La cançó del combatent; 64. Mutualisme; 65. Episodio cívico; 66. La bala salvadora; 67. Demà s'acaba la guerra; 68. Los soldados pasan; 69. Pueblo; 70. Cara a l'horitzó; 71. Una tragèdia i un heroi; 72. Companyes!; 73. L'atrevida molinera; 74. Selección; 75. Barceloneta; 76. Heroïna!; 77. La reliquia del moro; 78. La espera; 79. La mort de les forces vives; 80. Vagó blindat; 81. Bombardeo; 82. La bala marcada; 83. El silenci de l'odi; 84. Les trifulgues de Mr. Xamberlain; 85. Pa vosotros español a secas; 86. Sang a l'Ebre; 87. La barricada; 88. Heroïna [sic]; 89. La víctima; 90. El fi d'un drama; 91. Tarda d'octubre; 92. L'home de les cavernes; 93. El diable de Ginebra; 94. Mariana la malcasada; 95. Mambrú se'n va a la guerra; 96. A la diestra de Dios Padre; 97. Les trinxeres de París; 98. Las armas del triunfo; 99. La pàtria em crida; 100. Els Segadors; 101. Som i serem gent catalana; 102. Tragèdies obreres; 103. La balanguera; 104. Quan els fills saben ésser homes; 105. Terres lleidatanes; 106. La paga; 107. Pluja d'estrelles; 108. El fulminant; 109. Llops; 110. A la guerra por la paz; 111. Éxodo; 112. El coronel Ravel; 113. De trinxera a trinxera; 114. Reraguarda.

14. «Teatre de Xoc. 114 obres rebudes!», *La Rambla*, 1-xi-1938, pàg. 2. Algunes d'aquestes peces —*Pel fill que vindrà*, *El poder de la sang*, *Mare heroica*, *Ara més que mai*, *Mutualisme*, *Alma española*, si més no— ja s'havien presentat al concurs de «teatre de i per a la guerra» de la CIEPC.

ANNEX 2

JO I L'AMIC ÀNGEL, DE JOAN ESCOFET I ARMAND BLANCH

Jo i l'amic Àngel. Diàleg irreal en 1 acte, d'Escofet i Blanch
Juliol 1938

Front i Barcelona

Personatges

Jo

L'altre, l'amic Àngel

Imaginaris

L'època i el lloc d'acció

Acte únic

Decorat: Un rectangle no massa gran, però sí altíssim. Vestit tot ell amb robatges negres, menys el fons que s'endinsa i que es pot tapar amb dues cortines blanques. Aquest endinsat està ple de retortes, tubs d'assaig, matrassos... en fi, un reguitzell d'aparells químics que revelen a un laboratori en miniatura. A la dreta, una obertura d'entrada, sense porta, a uns dos terços d'alçada i a la qual s'ascendeix per una estreta graonada en forma d'arc, tapat per sota. A l'esquerra, un finestral immens. La graonada i la volta del finestral són d'un blanc que fa mal als ulls.

Mobles molt pocs, i els pocs que hi han són de tub de metall i d'una gran estilització de línies.

La llum es concentra, tota ella, en les tres obertures: la d'entrada clara, però natural, la del laboratori blanquíssima, d'una blancor blavesa i artificial, i la del finestral és un raig de sol daurat.

(Escena: El JO està assegut en un silló de rodes, mirant pel finestral. No té fesomia ni edat definides, més aviat, però, jove. El rostre és encès, però d'una vermellor de sang tarada, amb clapes de morat i unes venes que, quan s'exalta, pugnen per rompre's. És paralític. Va vestit de negre, damunt les cames una manta. L'ÀNGEL treballa en el laboratori, que té les cortines closes, i, per tant, de moment, el públic no el veu. A aquest ÀNGEL el podríem definir, específicament, igual que a l'altre: no té època

ni edat. Però, en quant a figura, és completament distint: ros, d'una gran pal·lidesa de rostre, que traspua una serenor no alterada ni en els moments més culminants..., vesteix bata blanca. L'un parla autoritari, l'altre suau. Procuri's que els dos personatges siguin d'una mateixa alçària.)

ACCIÓ

JO. (*Després d'una bona pausa, durant la qual mira amb gran avidesa pel finestral, com si seguís els moviments d'algú.*) Àngel! Àngel!

ÀNGEL. (*Treient el cap i entreobrint un xic la cortina, que deixa veure un gran llum escalfant un recipient de vidre que conté un líquid i una càpsula de metall.*) Què vols?

JO. Vine!

ÀNGEL. (*Anant-hi.*) Què?

JO. Veus aquell home que va a tombar la cantonada?

ÀNGEL. Sí.

JO. És un dels polítics a qui més vaig afavorir.

ÀNGEL. Ah!... I, què?

JO. «I, què?» «I, què?» Que no comprens que, quan se'l veu per ací, és que ve a donar-me notícies dels meus homes? Vés, corre, acompanya'l fins ací.

ÀNGEL. Però... escolta...

JO. Vés. De seguida!

ÀNGEL. (*Fa un gest de resignació i comença a pujar la graonada.*)

Es veu passar una ombra per davant de l'entrada.

JO. (*Veient l'ÀNGEL que s'ha aturat a mitja graonada.*) Què?

ÀNGEL. Ha passat de llarg!

JO. (*Amb gran abatiment.*) Ningú!... Ningú!... (*Cau en un mutisme absolut.*)

ÀNGEL. (*Baixa lentament, es situa a espatlles del JO i, amoixant-li els cabells hirsuts, diu:*) Per què t'amoïnes? Apa, té una revista, entretèn-te i no hi pensis més. (*Li deixa una revista damunt els genolls.*)

JO. No en vull cap, de revista!

ÀNGEL. Xsst!!... Mentre tu llegeixes...

JO. No llegiré!

ÀNGEL. ...mentre tu llegeixes, aniré a veure la reacció com va, que aquest foc... (*Tot entornant-se'n al laboratori, on hi resta feinejant.*)

JO. (*Un moment quiet, després fa un moviment nerviós i la revista li rellisca dels genolls. Vol agafar-la i no pot.*)

Àngel!... Àngel!...

ÀNGEL. (*Des d'allà estant*) Què?

JO. Vull la revista!

ÀNGEL. Espera't un moment, que no puc venir ara.

JO. No pots venir, no pots venir!... Jo vull una revista, vull llegir, i...

ÀNGEL. (*Cloent les cortines i acudint-hi somrient*) ...i... què? (*L'hi dóna.*)

JO. (*Quan la té a les mans no sap què fer-ne, voldria que l'altre se n'anés per a tornar-la a deixar tot seguit, perquè, de llegir, no en té gota de ganes.*)

ÀNGEL. No llegeixes?

JO. (*Sense fer-ho*) Sí...

ÀNGEL. Et cansa. (*Amable*) Vols que t'ho llegeixi?

JO. Bé.

ÀNGEL. (*Llegint.*) «El Director de l'Hospital Internacional salvarà anualment cinc-mil persones.» Un títol ben suggestiu. Començaré per aquest article. «Tota la facultat de l'Hospital Internacional ha retut homenatge al seu Director, amb motiu del recent descobriment, pel mateix, d'un nou sèrum contra la febre blava. Es calcula que amb aquest sèrum podrà, l'eminent savi, guarir anualment a...»

S'ha començat a oir una cançó festívola i primaverenca.

JO. Calla! Sents? Quina veu més bonica!... Mira qui és.

ÀNGEL. (*Mirant cap avall.*) Un noi que ve amb un ruquet carregat de fruita.

JO. Vull veure'l. Acosta-m'hi.

ÀNGEL. (*Acostant el silló més cap al finestral.*) El veus?

JO. Sí, quins préssecs més «macos»! Que de gust me'n menjaria un. Semblen de vellut... i acabats de pintar amb sang novella. (*Canvi*) Sang novella!... (*Alt*) Àngel! Vull d'aquests préssecs!

ÀNGEL. Però...

JO. En vull!

ÀNGEL. (*Abocant-se al finestral*) Ei, minyó! (*Calla la cançó*) Puja un moment, que et comprarem préssecs. Què?

JO. (*Amb ànsia*) Què diu?

ÀNGEL. Que no pot deixar el ruquet. Escolta, jo també tinc una persona a aquí dalt que no la puc deixar.

JO. (*Per ell*) El ruquet.

ÀNGEL. Ah, sí! Espera't una mica, vinc de seguida.

JO. On vas?

ÀNGEL. A cercar una corda. (*Tornant del laboratori immediatament, amb una corda que llença pel finestral, aguantant-ne un cap.*) Posa'ls grossos. (*Pujant, ja, la corda i abastant un cistellet amb varis préssecs.*) Quant és?

Bé. Te'ls deixo aquí sobre?

JO. Sí.

ÀNGEL. Apa, lo teu. (*Retornant el cistell i adjuntant-hi unes monedes.*)

Es reemprèn la cançó, que es va allunyant. Pausa.

ÀNGEL. Que no te'n menges un? (*Mutisme per part del Jo.*) Què et passa? Apa, té. (*N'hi dóna un.*)

JO. (*Llençant-lo d'una revolada a terra.*) No!

ÀNGEL. (*Collint-lo su[b]misament.*) Tantes ganes que en tenies...

JO. No era de préssecs, era de vida, de sang fresca! Mira: ací ja han perdut la color. Oh, Àngel, no pots ofegar aquesta cançó? Per què canta?

ÀNGEL. Perquè està content i ve a la vida.

JO. I per què un bordegàs, que no sap res del món, ha de tenir alegria i vida? I jo, JO, que he dirigit els destins dels homes...

ÀNGEL. Aquests sols els dirigeix Déu.

JO. Bah!... Romanços! Com et deia: Jo, que tinc més intel·ligència i volada que ell, he d'estar fermat sempre al teu costat, com el seu ruc.

ÀNGEL. Però...

JO. Pitjor!, que ell, almenys, pot caminar.

ÀNGEL. (*Com una reconveniçó*) Et dol estar al meu costat?

JO. No, Àngel, no.

ÀNGEL. Doncs...?

JO. Però és que és dolorós veure't a tothora aclofat en aquest silló, amb la sang tarada, podrida, que només deixa ronya al passar per les venes. I anar passant les hores i els dies i, potser, els anys, veient com tots els que tu havies encimbellat t'abandonen.

ÀNGEL. L'Àngel no.

JO. I per què? Per què? Per què no has fet com els altres?

ÀNGEL. (*Senzillament*) Perquè t'estimo.

JO. (*Esmaperdut*) Eh!... Sí... Això és cert. Sempre t'he trobat al meu costat en els moments difícils de la meua vida. Quan, pletòric de força, encenia guerres i ensorrava nacions i me n'enreia dels que m'assetjaven al voltant, tu sempre, Àngel, em recomanaves prudència i amor, descobrint-me els defectes dels que, perquè m'adulaven, jo els creia els meus amics. I quan arribà aquesta paràlisi maleïda, tu, com sempre, també, Àngel, et posares al meu costat, no deixant-me morir de ràbia i d'impotència; mentre que els que m'havien adulat quan era fort s'esvaïen com fantasmes. (*Amb odi*) Ah!, però si jo tornés a ser JO, «jo!», pobres d'ells!

ÀNGEL. Què els hi faries?

JO. Estrangular-los de mica en mica i rabejar-me amb la seva agonia, com es gosa quan s'esclafa una serp.

ÀNGEL. Tu no hauries de fer tal cosa.

JO. (*Exaltant-se*) I qui m'ho impediria, eh? Qui? Tu? (*Riu nerviosament*) El meu amic Àngel!... I qui ets tu per a impedir-m'ho? Sí, sí, sí!... no m'ho diguis, ja ho sé: el bo! (*Sarcàsticament*) El BO! «Je!»; hauríem d'esbrinar quin dels dos és el bo per al món: si jo amb la meua força, o tu amb la teua feblesa. La força és noble!, crida i domina, però fa anar rectes els pobles, en canvi la feblesa és traïdora... (*L'assalta un dubte*) ... traïdora? ...i si tu t'estessis ací, al meu costat sempre, per a anar-me matant de mica en mica?

ÀNGEL. Ah!...

JO. Sí!, sí! su[b]misament, suaument, treient-me totes les accions i aïllant-me del món, amb l'excusa dels teus experiments per a retornar-me la meva sang... (*Quan més aixecava la veu, topa amb els ulls de l'ÀNGEL: clars, serens, únicament un tel d'aigua els nega..., i no pot per menys d'abaixar els seus, dues llàgrimes de sang ressegueixen els solcs de la seva cara deformada i tot ell s'ensorra.*) Perdó, Àngel! Perdó!

ÀNGEL. De què?

JO. Sóc dolent!...

ÀNGEL. (*Apropant-s'hi i acaronent-lo*) No, ets un infant. Un infant que es vol fer passar per dolent i per terrible. Res: total una crisi que ja ha passat.

JO. I no t'has enfadat?

ÀNGEL. «Tonto!»

JO. És que et necessito tant!... Jo també t'estimo, a la meua manera. Sí, sí. En tu he concentrat tots els afectes, totes les confiances, fins em permeto la confiança de mostrar-te al nu tots els meus defectes. Ah!, tu creus que a un que no fes l'*amic*, li volcaria l'ànima, bona o dolenta, a fora? Al contrari, li aniria sempre amb somriures i afalacs, i l'occuria per l'espalla. Oh!... encara no me n'he oblidat, del viure entre els homes. Però, vaja, no parlem d'això. Ara et vull desenfadar. Vine, seu. (*El fa seure en un tamboret molt baix que hi ha a al seva vora.*) Apa, jo ara escoltaré, su[b]misament, com fa sempre el meu amic Àngel i ell s'explicarà. [És] que t'he interromput i t'he fet enutjar?

ÀNGEL. El teu amic Àngel no s'enutja mai.

JO. ...Ah! Sí! Ara recordo: «Tu no hauries de fer tal cosa.» Suposo que devies voler dir que no els hauria de matar, a tots els que m'han abandonat, oi? Doncs, a veure: Què els hauria de fer? Odiar-los, només?

ÀNGEL. Ni això. Per què? Què en treuries? Què se'n treu, d'odiar? Estimar, estimar a tots els homes, tornar'ls bé per mal.

JO. (*Fent perdre els seus dits entre el cabell de l'Àngel.*) Estimar!... Estimar!...

ÀNGEL. (*Quasi sense interrompre's*) I amb aquesta parla encesa que tu tens i aquesta força indomable per a arrastrar les multituds, es podria fer la més gran obra de la humanitat, portant per bandera l'amor.

JO. (*Torna a renèixer el JO, i, maquinament, va enretirant els dits d'entre els cabells de l'Àngel.*)... parla encesa, força indomable, multituds...

ÀNGEL. (*Sense perdre el to*) No t'imagines tot l'esforç de les nacions posat al servei de la Pau? Tots els milions que es gasten per a la Guerra: canons, tancs, creuers, avions, gasos..., convertits en: obres hidràuliques, xarxes aèries de comunicació, marina mercant...? S'han de mobilitzar exèrcits? Sí!, i del món sencer!, però no per a perdre el temps matant-se, sinó per a conrear la terra, substituint l'arma per la falç, i el pit contra les bales pel dors nu de cara al Sol, en un camp de blat. Aquesta és la gran obra a realitzar pels homes, per un home, per TU!

JO. JO?

ÀNGEL. «... amb la parla encesa, la força indomable, arrastrant multituds...»

JO. (*Exaltant-se, altre cop*) Sí!, sí!, sí!... Però per a realitzar tot això necessito sang, la sang vermella!

ÀNGEL. (*Alt, no de to, d'intensitat*) L'amic Àngel te la donarà! (*S'ha aixecat.*)

JO. Tu a JO? «Jo!» (*Aquesta interjecció és natural d'ell. Petita pausa.*) Com?

ÀNGEL. Mira, fa dos anys, des que tu vas quedar paralític, que vinc investigant nit i dia per a guarir el teu mal. Necessites un canvi absolut de sang; que passi totalment a les teves venes la d'una altra persona. L'entrada de la sang bona i la sortida de la tarada, ja ho tinc solventat. Únicament em manca un reactiu per al cor, que t'aguanti els instants precisos que duri l'operació. I això és el que ara estic assajant; tinc una càpsula al foc, si explota el líquid que la conté estarà resolt.

JO. (*Amb ànsia creixent*) Sí, però... i la persona?

ÀNGEL. Ah!, d'això, no te'n preocupis. Ja l'he trobada.

JO. (*Ràpid.*) Tu? (*ÀNGEL no contesta.*) No accepto.

ÀNGEL. Que ets criatura!... Serà, sí, el teu amic Àngel qui ho farà. Però creus que m'he de morir? No, home, no, viuré mentre tu visquis.

JO. (*Desorientat*) Per què?

ÀNGEL. Ah!, doncs, perquè vull, i perquè m'agrada barallar-me amb tu. I, mira, allò ho has comprès malament; a l'altre, li quedarà la sang suficient per a... Et cau el moc.

JO. (*Està com esmaperdut. Es treu un mocador i vol mocar-se, però com que les mans li tremolen contínuament no ho logra.*)

ÀNGEL. Vine, ja t'ho faré. Sona fort. Veus, home, que bé? Te'l torno a posar a la...?

S'oeix una formidable detonació, com d'un líquid que explota. El JO i l'ÀNGEL s'esguarden fixament durant uns instants, per fi, aquest darrer, va al fons, n'obre completament les cortines i es veu el llum flamejant encara, el recipient trencat en mil trossos, un líquid escampat i encès per damunt el marbre d'experiments, i, entre els vidres, la càpsula de metall.

ÀNGEL. (*Ofegant amb un drap les flames*) No t'espantis, no ha estat res. (*Recull la càpsula, l'examina.*)

JO. Vull venir. Porta'm!

ÀNGEL. (*Acudint-li*) Què hi veuries? Res.

JO. (*Més que amb les paraules, amb els ulls.*) Però...?

ÀNGEL. Sí. (*Petita pausa*) Ha explotat el recipient.

JO. Així...?

ÀNGEL. Quan vulguis.

JO. Oh!... tan temps esperant-ho, ho tinc a l'abast de les mans i... em fa por.

ÀNGEL. Res has de témer.

JO. No, no, no; no tinc por per mi, no. No em crequis tan egoista, Àngel. Temo per tu.

ÀNGEL. Apa, apa... Aquestes coses com més aviat es fan millor.

JO. Escolta... (*Intenta agafar-li una mà.*)

ÀNGEL. Però, deixa'm, home, que no puc arrossegar el silló¹⁵.

15. Mirar al final. (*Nota dels autors.*)

Ara vénen escenes silencioses bastant llargues, interrompudes, només, per breus bocadets; per tant, els personatges han de reflectir per mitjà de l'expressió del gest tot allò que anem a descriure, i, sobretot, amb una condició: sense pressa. L'ÀNGEL arrossega el silló fins a l'endinsat i el deixa en el centre, treu de l'esquerra un carret auxiliar d'operacions, amb gran diversitat d'aparells, destacant-se un envàs de vidre buit, que con[n]ecta amb dues gomes, una de visible i una altra d'invisible per al públic; agafa una xeringa d'injeccions, l'emplena amb el líquid de la càpsula de metall, i, quan ho té tot preparat, arramangant les mànegues del JO, li diu:)

ÀNGEL. Et deixarem els dos braços al nu...

JO. I... què?

ÀNGEL. Ah! doncs, res, una senzilla injeccioneta et deixarà el cor a punt de resistir el terratrèmol més gros que et puguis imaginar. Apa, home, no facis aquesta cara d'espantat.

Ha agafat un cotó, l'ha mullat amb iode, esterilitza el lloc on ha de donar la punxada i clava l'agulla, amb una contracció del JO, eixugant, tot seguit, la ferida, amb alcohol. Des d'aquest moment i aprofitant el sopor de la injecció, treballa d'una manera febrosa, ràpida: lliga a cada braç del JO un aparell de cuir, per mitjà d'una goma l'un comunica amb l'envàs de vidre, l'altre amb un tercer aparell que es lliga l'ÀNGEL a un braç, aparell que, a la seva vegada, té contacte elèctric amb unes resistències que hi ha a la paret; apreta dos botons en els braços del JO i com que són les dues agulles que se li claven a les venes, reacciona i té esma per a dir:

JO. Àngel!, ho veig tot enterbolit, com si fos lluny...

ÀNGEL. És l'efecte de la injecció. No perdem instants.

JO. No, espera. (Logra agafar-li les mans.) Vull dir-te ara, per si després no podia, per si em passava alguna cosa, comprens?, que tu has estat l'«amic», l'únic amic, m'entens?, i jo, el JO, que sembla que a ningú no pugui estimar, t'he estimat a tu, t'estimo!, i... no deixaria d'estimar-te encara que t'equivoquessis. Eh?

Li estreny fort les mans i s'ensorra altra volta.

ÀNGEL. (Elevant els ulls.) Tingues fe!

JO. (Elevant-los vers el rostre resplendent de l'ÀNGEL i començant a barbotejar les paraules.) La tinc en tu!

ÀNGEL apreta el botó del seu braç, torça un xic el llavi –no sabem si pel dolor o per una resignació profunda al contemplar aquell pilot de carn deforme que tot ho espera d'ell–, i, amb un gest decidit, dóna volta a la maneta que posa en contacte les resistències. Aleshores es posen incandescentes aquestes, comencen a encendre's unes bombetees immenses, amb vibracions d'alt voltatge, que hi ha part damunt de les resistències, un rellotge fa acostar la seva sageta al punt més alt, i, poc a poc, a glopades, l'envàs de damunt el carret d'operacions, es va emplenant de sang ennegrida, –no s'emplenarà de la sang de l'actor que l'interpreti el JO, naturalment!, ja que, el pobre, no hi té cap culpa en tot això, sinó d'un líquid, degudament preparat, i que ve, precisament,

per aquella altra goma que ja hem dit que s'ha de conservar invisible per al públic-. ÀNGEL comença a donar mostres de defalliment.

ÀNGEL. Escolta, segurament després no em podré treure aquest aparell del braç. Fes-ho tu, sents?

JO. (Qui va reaccionant d'una manera ràpida.) No t'ho podràs treure? És que...?

ÀNGEL. No. Però quedaré molt feble.

JO. Ah!... perquè JO i TU hem d'emprendre una gran obra, sempre junts, ara seguiré els teus consells: «Pau!, Amor entre els homes...»

ÀNGEL. (Abans que el JO hagi acabat) Per l'amor entre els homes! (I cau aplomat.)

JO. Eh!...

Ara s'opera una gran transformació: les resistències donen una descàrrega elèctrica, la sageta del rellotge torna al seu punt de partida, les bombetes s'apaguen i l'envàs resta complet. Simultàniament que cau l'altre, el JO s'aixeca i resta un moment indecís: no sap si acudir a l'amic o palpar-se el cos, a veure com ha pogut ser que ell s'aixequés. Es treu, per fi, els aparells dels braços i s'abraona a terra.

JO. Àngel. (No crida, ni es desespera; creu que allò és normal.) Àngel. T'he de treure això, oi? (Treient-li l'aparell del braç) Veus?, ja està. Ara sóc jo, JO, qui t'he de fer les coses. I no en sé, no en sé com tu saps fer-ho per mi.

El JO s'ha aixecat per a anar a cercar algun estimulant. Camina amb les cames rígides, ha perdut la noció de fer el joc. Ensopega, ja prop del carret, amb els aparells de cuir, i a l'haver de flectar violentament el genoll, no pot per menys de llençar una exclamació de dolor. S'aixeca amb esforç, posant-se les mans als genolls adolorits, com si se'ls redrecés. Cerca en el carret.

JO. On tindràs alguna potinga que...? Ah!, èter. N'amararé una punta del mocador i... Ja veuràs.

Torna al costat de l'ÀNGEL, li agafa el cap amb una mà, amb intenció de fer-li olorar l'èter, però... li queda la mà glaçada, com si al fregar-se les dues pells s'hagués contagiada de la fredor que va envaint el cadàver. Deixa el mocador a terra i apropa l'altra mà al front de l'ÀNGEL, després, amb un moviment instintiu, aquesta va rellicant rostre avall, pel coll, s'atura al pit, freturosa, estripa la blanca camisa i posa al nu un tòrax més blanc encara; encerclen, aleshores, les dues mans, el cos, l'apropen a l'orella: res!, el cap, com si al coll li faltés una molla, es doblega enrere, la daurada cabellera penjant lassa... Només un rínxol, damunt el front, conserva la gràcia de la vida.

JO. (Mirant fit a fit, per uns instants, aquell rostre com si se'l begués, com si es pogués engolir per les nines tota la seva imatge. Baix, molt baixet, tement despertar-lo.) Àngel! Per què has tingut de fer això? Per a donar-me la vida? Que no ho sabies que tu eres la justificació del meu viure? Què sóc ara, si no tinc contrast?, si ha mort el que portava arrapat a l'ànima com a únic BO, com a just equilibri per a presentar-me davant els homes? (Canvia. Lentament va deixant a terra el cos de l'altre.) Els homes!... Els homes!... Els homes!...

Es redreça. Es palpa el rostre. Cerca, desesperat, quelcom. No ho troba. Aboca aigua en un bujolet, i s'hi mira, per fi ho ha trobat: un mirall. I riu, riu... i brutalment trenca amb una eina l'envàs contenidor de la seva sang tarada, fiscal d'un passat. I al veure com s'esbarria i goteja, riu, riu més feréstegament encara. Para la riulla, s'agenolla religiosament i diposita un petó en el si de l'ÀNGEL, li tapa el rostre amb el mocador deixat a terra i clou les cortines de l'endinsat.

Ara el JO, davant d'elles, es redreça novament; sa figura es retalla davant el blanc de la cortina, com la d'una au de presa, al llavi un somriure sinistre. Quin JO més diferent del que ha entrat fa pocs moments amb el silló de rodes! Al d'ara no el coneixíem. Els homes potser sí que ja el coneixen, perquè ell va repetint:

JO. Els homes!... Els homes!... Els homes!... (*I a la blanca cortina del fons s'hi va encastellant –projecció cinematogràfica interior– un mar bramulador, fidel reflex del que es desencadena a l'interior del jo.*)¹⁶ Jo, jo!, sense l'àmic Àngel... «Je!» Ai!, de vosaltres!

I avança vers la graonada. Un onatge orquestral acompanya a les crestes d'aigua del llenç. Potser molt bé una música com la de La posta dels Déus, de Wagner. Ja ascendeix. De cara al món.

JO. «...amb parla encesa, la força indomable, arrossegant multituds...»

S'il·lumina tot l'interior de la graonada. La veu de l'ÀNGEL sembla sortir del dedins del JO. L'actor haurà tingut temps suficient per anar del fons a situar-se sota la graonada.)

ÀNGEL. Sí. Però, arrossegar-les a on?

La música violenta ha cessat de cop, el mar s'allisa, l'Ave Maria, de Gounod, fa de fons a la veu de l'ÀNGEL.

JO. (*Aturant-se*) Eh?

ÀNGEL. Sóc... l'altre TU. El teu amic Àngel.

JO. Però, no havies mort?

ÀNGEL. Corporalment sí, però revisc en tu. Ja sóc dintre teu. Ja no podràs fer el que vulguis.

El JO es mira els braços. Les venes li prenen turgències humanes.

ÀNGEL. Sí, ja pots mirar, ja. És la meva sang que corre per tes venes, sang fresca i novella. No la volies? La sang de la Pau i l'Amor que s'infiltrà per les venes del món. Únicament necessitava de la teva força. Era feble... Ara amb ella tu i l'amic Àngel es faran seus als homes. Au!, puja!, amunt! Qui vols que s'atreveixi contra nosaltres dos? No veus que, per primera vegada, van junts el bé i el mal?

L'Ave Maria pren sons de l'al·leluia i el JO arriba al cim de la seva ascensió quan es clou la cortina.

16. Mirar al final. (*Nota dels autors.*)

FI DE L'ACTE

OBSERVACIONS

1. Tota l'escena compresa entre les dues ratlles, si el diàleg s'ha de muntar en un escenari transhumant o sense condicions, es pot substituir per un ballet, que començarà, justament, a l'acabar-se els darrers bocadets del Jo i l'Àngel, cloent, aquests, les cortines darrere d'ells i restant l'escena en una semi-obscuritat fantàstica. * **BALLET:** Ha d'ésser plasmació exacta del que es suposa succeeix darrere la cortina. Surt, arrossegant-se, el Jo (dansarí): negre, desfet... Al seu entorn, hi revola l'Àngel (dansarí): blanc, alat... Música. L'Àngel porta una cinta vermella, el Jo li vol arrabassar, aquell fuig, torna; la cinta, per fi, s'entortolliga al cos del Jo, qui es redreça, aplomant-se l'altre com llampat. El Jo té un moment d'estupor, s'agenolla, besa el si de l'Àngel i després se l'emporta, braços enlaire, fent voleiar la cinta com una estela de vida. S'esvaeixen les ombres. Llum normal. Les cortines, que fins ara han fet de llenç de plata als dansarins, s'entreobren per a donar pas a l'actor Jo. Es reemprèn l'acció. * Sempre, però, que es pugui muntar dignament i amb totes les instal·lacions descrites l'escena parlada, deixi's la coreogràfica, doncs aquella és la vertadera.

2. Naturalment que a l'escenari sense condicions s'haurà de suprimir, també, la projecció cinematogràfica interior. Pot substituir-se per un joc de llums o res.